hjuoz.uoz.edu.krd
p-ISSN: 2664-4673
e-ISSN: 2664-4681

گۆڤارا زانستێن مرۆڤایەتی یا زانكۆیا زاخۆ
مجلة العلوم الانسانية لجامعة زاخو
Humanities Journal of University of Zakho (HJUOZ)
Vol. 14, No. 3, pp. 580–596, July-September-2026.

Journals of UOZ
journals.uoz.edu.krd

ڕەخنەگرتن وەكو كریارەكا ئاخفتنێ: حەیرانۆك وەك نموونە

لقمان فەریق سلێمان[1]* و نیوار جمیل نوري[2] و زێڕین خورشید سەلیم[3] و شێرزاد سەبری عەلی[4]
[1] پشكا زمانێ كوردی، كۆلیژا پەروەردە، زانكۆیا دهۆك، هەرێما كوردستانێ ـ عێراق.
[2] ڕێڤەبەریا پشكێن ناڤخۆیی، سەرۆكاتیا زانكۆیا دهۆك، هەرێما كوردستانێ ـ عێراق.
[3] پشكا زمانێ كوردی، كۆلیژا پەروەردە، زانكۆیا دهۆك، هەرێما كوردستانێ ـ عێراق.
[4] ڕاگرییا سەنتەرێ ڤەكۆلینێن زانستی، زانكۆیا دهۆك، هەرێما كوردستانێ ـ عێراق.

وەرگرتن: 2026/02 پەسەندكرن: 2026/04 بەلاڤكرن: 2026/07 https://doi.org/10.26436/hjuoz.2026.14.3.1794

پوختە:

ڕەخنە بریارێ ل سەر هەلویست و سالوخەتێن نێگەتیڤ و پۆزەتیڤ یێن كەسەكی یان تشتەكی ددەت و دبیت هندەك جاران ئەڤ ڕەخنەگرتنە یا بێ ئامادەكارییێن پێشوەخت بیت یان ڕەخنەگرتن ئێكە ژ كریارێن ئاخفتنێ یێن گرنگ كو ڕۆلەكێ دیار هەیە و ب نیشاندانا بریارێن نێكەتیڤ و پۆزەتیڤ ل سەر كەسەكی یان تشتەكی ڕادبیت كو پشتبەستن ب ڕێبازا وەسفی شیكاری كرییە و ل دویڤ مودێلا (نگویین-Nguyen) ئەنجامدایە، هەولددەت چاوابیا ب كارهاتنا ستراتیجییەتێن كریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ یا ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ د حەیرانۆكا كوردیدا دیاربكەت، ئەوژی د پەرتووكا (حەیرانۆك)دا یا (ئیسماعیل بادی) و بۆ دیاركرنا ئەنجامانژی پەنا بۆ شێوازێ ئاماری هاتییەبرن. ئارمانجا سەرەكی یا ئەڤێ ڤەكۆلینێ ئەوە كو ب دیاركرنا ستراتیجییەتین ڕەخنەگرتنێ د حەیرانۆكا كوردیدا ڕاببیت. وەكو ئامرازەك بۆ دیاركرنا هەست و نەستێن خۆ بۆ ئێك. گرنگترین ئەنجام ئەو بوو كو ستراتیجییەتا ڕەخنەگرتنا دژوار یا سەر ب ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆڤە ب بلندترین ڕێژە هاتییەبكارهینان 72% و ئەڤەژی ژبەر هندێیە كو د ناڤ حەیرانۆكا كوردیدا هەمی هەست و نەست ب ڕاستەوخۆیی و دژواریی دهێنەبكارهینان، ژبەركو د كەڤندا سیستەمێ هۆزایەتییێ د جڤاكێ مەدا یێ بهێزبوو كو ڕێگری ل ئەڤینیێ و ئازادییا كەسی دگرت، لەورا ئەو نەچار دبوون ب دژوارییێ د ناڤ حەیرانۆكیدا هەستێ خۆ دەرببڕن. زێدەباری ئەوێ چەندێ كو د حەیرانۆكێدا دیالۆگ هەیە و ئەڤە ڕێكێ ددەت كو هەر دوو لا ڕوی ب ڕوی كەلا دلێ خۆ دەربێخن.

پەیڤێن سەرەكی: كریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەیی، ڕەخنەیا وێرانكەر، ڕەخنەیا ئاڤاكەر، ئاشكراكرنا ئاریشەیان، سڤكاتیكرن.

پێشەكی

1-ناڤونیشانێ ڤەكۆلینێ:

ئەڤ ڤەكۆلینە ب ناڤێ (ڕەخنەگرتن وەكو كریارەكا ئاخفتنێ: حەیرانۆك وەك نموونە) یە كو تێدا باس ل ستراتیجییەتێن كریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ د ناڤ حەیرانۆكا كوردیدا دكەت. ئەوژی د پەرتووكا ئیسماعیل بادی دا، ئەوا ب ناڤێ(حەیرانۆك ژ تۆرێ زارگۆتنا كوردان- دەڤ و ڤەكۆلان).

2-گرنگییا ڤەكۆلینێ:

گرنگییا ڤەكۆلینێ د ئەڤان خالاندایە:

1- تاكێن كورد ل هەمی قۆناغێن ڕۆژگاری و ب ڕێكا هەمی ژانرێن ئەدەبی، ب تایبەتی حەیرانۆكێ بەرەڤانی ژ مافێن خۆ كرییە و بێدەنگ نەبووینە.
2- ڕاستگۆییا تاكێ كورد نیشانددەت كو ب ئاشكەرایی هەست و سۆزێن خۆ د حەیرانۆكێدا نیشاندایینە.

3-ڕێبازا ڤەكۆلینێ:

ئەڤ ڤەكۆلینە ل دویڤ ڕێبازا وەسفی شیكاری هاتییە ئەنجامدان و مودێلا (نگویین-Nguyen)ێ پەیرەوكرییە و بۆ دیاركرنا ڕێژەیا بكارهینانا ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ پەنا برییە بەر شێوازێ ئاماری.

4-كەرەستەیێ ڤەكۆلینێ:

كەرەستەیێ ڤەكۆلینێ بریتییە ژ هەلبژاتنا پەرتووكا ئیسماعیل بادی ئەوا ب ناڤێ (حەیرانۆك ژ تۆرێ زارگۆتنا كوردان- دەڤ و ڤەكۆلان) كو هەول هاتییەدان، ئەو نموونە ژێ بهێنە وەرگرتن یێن ڕەخنە تێدا هەین.

5-ئارمانجا ڤەكۆلینێ:

ئارمانجا ئەڤێ ڤەكۆلینێ ئەوە ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ د ناڤ حەیرانۆكا كوردیدا بهێنە دیاركرن و ڕێژەیا سەدی یا ستراتیجییەتێن ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ تێدا چەندە و بۆچی تێدا بكارهاتینە.

6-پرسیارێن ڤەكۆلینێ:

ئەڤ ڤەكۆلینە هەولددەت بەرسڤا ئەڤان پرسیاران بدەت:

*ڤەكولەرێ بەرپرس.

This is an open access under a CC BY-NC-SA 4.0 license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

أ. ئەرێ ستراتیجییەتێن کریارا ڕەخنەگرتنێ د پەرتووکا (حەیرانۆك) یا (ئسماعیل بادی)دا چاوانن و ب چ شێواز هاتینە بکارهینان؟

ب. ئەرێ هەمی ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ ل دویڤ مودێلا نگوبینی د ناڤ حەیرانۆکا کوردی د پەرتووکا (حەیرانۆك)دا دهێنە دیتن؟بۆچی؟

ت. ئەرێ حەیرانۆکێن کوردی ئەوێن د ناڤ پەرتووکا (حەیرانۆك)دا پتر پەنایێ بۆ کیژ جۆرێن ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ دبەن؟ بۆچی؟

ث. کیژ ستراتیجی ژ ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ د پەرتووکا (حەیرانۆك) یا (ئیسماعیل بادی)دا ناهێنە دیتن؟ بۆچی؟

ج. ڕێژەیا ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنا ڕاستەوخۆ یان نەڕاستەوخۆ پتر د پەرتووکا (حەیرانۆك)دا هاتییە بکارهینان؟ بۆچی؟

7-پشکێن ڤەکۆلینێ:

ئەڤ ڤەکۆلینە ژبلی پێشەکی و ئەنجامان ژ دوو پشکان پێکدهێت. پشکا ئێکێ ب ناڤێ (ڕەخنە و کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ)یە کو تێدا ب گشتی بەحسێ تیگەهێ ڕەخنەیێ و ڕەخنەگرتنێ وەك کریارا ئاخفتنێ هاتییە کرن. پشکا دوویێ ب ناڤێ(ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ و حەیرانۆك) و ئەڤە گرێدای ستراتیجییەتێن ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ یێن ڕەخنەگرتنێنە. زێدەباری پراکتیزەکرنا ئەوان د حەیرانۆکا کوردیدا.

1- ڕەخنە و کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ

1-1- بنەمایێ پەیڤا (ڕەخنە):

ڕەخنە-Criticism بابەتەکە ئاماژەیێ ب شێوەیێن شرۆڤەکرن، هەلسەنگاندن، ڕاڤەکرن، بڕیاردان، بیروبۆچوونێن بابەتی و ئارمانجدار و هزرێن نیگەتیڤ ... هتد ددەت، ئانکو بڕیارێ ل سەر سالوخدانێن تایبەتمەند ددەت و دەلیڤەیێ بۆ سنۆردارکرنا دەوروبەری دڕەخسینیت. زاراڤێ ڕەخنە ژ پەیڤا گریکی (Krino) هاتییە وەرگرتن و واتایا (شیانێن بڕیاردانێ و هەلسەنگاندن و ڕاڤەکرنێ) دگەهینیت. بیروبۆچوونێن جیاواز ل سەر زاراڤێ پەیڤا ڕەخنە هەنە و هەمی دەمان واتایا نێگەتیڤ ناگەهینیت، ئانکو ئەڤ بیروبۆچوونێن جیاواز و هەڤدژ ل سەر تێگەهێ ڕەخنەیێ، ئەڤی بابەتی ل ژێر هندەك هزر و بیر و بۆچوونێن وێرەك و نوی کۆمڤەدکەت و هزرا کەڤن ئەوا ب چاڤەکێ نێگەتیڤ تەماشەی ڕەخنەیێ دکر ڕەتدکەت و ئەڤ چەندە ببوو ئەگەر ڕەخنە بمریت(بهێتە کوشتن) و ژ چارچووڤێ پێشکەفتن و داهینانێ دویربکەڤیت. د بەرانبەردا هزر و دیتنا نوی بۆ زاراڤێ ڕەخنەیێ بڕیاردانێ ل سەر ئەڤی بابەتی پاشدئێخیت و هونەرێ ڕەخنەگرتنێ ژ چارچووڤێ بڕیاردانێ و هەلسەنگاندنێ دەردئێخیت(Verganti, 2016: 2). هندەکێن دی دبێژن: پەیڤا (ڕەخنە) ژ پەیڤا (Critique) یا فەرەنسی ل چەرخێ چاردێ هاتییە وەرگرتن، ئانکو شوناسا پەیڤا ڕەخنەیێ ئەڤان لایەنان ب خۆڤەدگریت، ئەوژی (ڤەکۆلین و ڤەدیتنا ئەکادیمی و بڕیاردانا تێکرایی). زاراڤێ ڕەخنە د ناڤ زمانێ ئنگلیزیدا د چەرخێن شازدێ و هەڤدێدا پەیدابوویە و ل چەرخێ بیستێ ئەڤی زاراڤی ئاماژە ب دۆژمنکاری و هەڤرکییێن نەدوستانە دایە، ئانکو ئاماژەیێ ب سیمایێن توند و مەترسیدار بۆ بابەتەکی ددەت (Rao, 2020: 1).

1-2- پێناسەیێن ڕەخنەیێ:

سەبارەت پێناسەیا ڕەخنەیێ زانایان بۆچوونێن جودا ل سەر هەنە. ئەڤێن ل خوارێ هندەك ژ ئەوان پێناسەیانە:

1- (تراسی) دبێژیت: ڕەخنەگرتن ب کریارەکا ڤەدیتنا هەبوونا شاشییان ڕادبیت. ڕەخنەگرتن هەلسەنگاندنا نەرێنی پێشکێشی کەسەکی یان کریارەکا ئەنجامدای ژ لایێ ئەوی کەسیڤە دکەت کو ئەو کەس بەرپرسیارەتییا ئەوێ کریارێ هەلدگریت (Tracy, van Dusenand Robinson, 1987: 56).

2- ڕەخنە بۆچوونەکا دەستنیشانکرییە سەبارەت کەسەکی یان تشتەکی و ب تایبەت بۆچوونەکا نێگەتیڤە، یان چالاکییەکا دەرئێخستنا بڕیارانە، یان دانوستاندنەکا ئارام و ل سەر خۆیە و بڕیاردانێ ل سەر هەلسەنگاندنا پیڤەر و جۆراوجۆرییا کریاران و شرۆڤەکرنا داتایان ددەت (dictionary.cambridge.org).

3- (نگوبین) ل دۆر ڕەخنەیێ دبێژیت: ڕەخنەگرتن ب کریارەکا جێبەجێکاری دهێتە هژمارتن کو ئارمانج ژێ پێشکێشکرن و هەلسەنگاندنەکا نەرێنییە بەرانبەر کریارێن گوهدار بەرپرسیارەتییا ئەوان هەلدگریت (Nguyen, 2005: 6).

4- (ڕەو) پرۆسەیا ڕەخنەگرتنێ د هاوکێشەیەکێدا ددەتە نیاسین:**"زانیاری + چێژ و سەلیقە = بڕیاردانا ب مەبەست و واتادار."** پەیڤا (واتادار) د ناڤ ئەڤێ هاوکێشەیێدا ئاماژەیێ ب ئەوێ چەندێ ددەت کو دڤێت (ڕەخنەگرتن) کۆمکرنا د ناڤبەرا زانیاری و سەلیقەیێدا بیت و کارێ ڕەخنەگرتنێ پێدڤی ب بەهرەمەندییێ هەیە و کەسێ ڕەخنەگر دڤێت چێژ زان و لێهاتی بیت (Rao, 2020: 3).

5- ڕەخنە: بڕیارێ ل سەر هەلویست و سالوخەتێن نێگەتیڤ و پۆزەتیڤ یێن کەسەکی یان تشتەکی ددەت و دبیت هندەك جاران ئەڤ ڕەخنەگرتنە یا بێ ئامادەکارییێن پێشوەخت یان بێی بەرنامە بیت (en.wikipedia.org).

ئانکو ژ ئەنجامێ ئەڤان پێناسەیان دیاردبیت کو ڕەخنە بریتییە ژ کریارا هەلسەنگاندن و وەسفکرنا تشتی یان کەسییە ب ڕێکا دیارکرنا لایەنێن باش و خراب، ب مەبەستا ڕاستڤەکرن و زانین و چاککرنێ.

1-3- مفایێن کریارا ڕەخنەگرتنێ:

ڕەخنەگرتنێ چەند مفایەك هەنە. ئەڤێن ل خوارێ چەند مفایەکێن کریارا ڕەخنەگرتنێنە:

أ – گەشەپێدانا کەسایەتییێ- Personal Devolpment

1-لێگەریان ل بنەمایێ ڕاستییێ د چارچۆڤێ ڕەخنەگرتنێدا، مرۆڤی ژ دڤبلندییێ دویردئێخیت، مرۆڤ نەشێت بۆچوونەکا ڕاستگۆیانە ل سەر کەسایەتی و خالێن لاوازییا خۆ بێی ڕەخنەگرتن پێشکێشبکەت، ئانکو مرۆڤ نەشێت

پێشبکەڤیت هەتاکو هەولێن خۆ بۆ ئەڤێ مەرەمێ نەمەزێخیت.

2-ڕەخنەگرتن مرۆڤی فێردکەت و مرۆڤ دشێت ب شێوەیەکێ کاراتر پاشەرۆژا خۆ ئاڤابکەت.

3-ڕەخنەگرتن هزر و بیر و بۆچوونێن جیاواز یێن کو مرۆڤی هزر تێدا نەکرین, ل دەڤ مرۆڤی پەیدادکەت، ئانکو ب ڕێکا هەڤرکییێ هزرێن مرۆڤی بەرفرەهـ دبن.

4-ڕەخنەگرتن دەلیڤەیا گوهداریکرنێ ل دەڤ مرۆڤی بەرز دکەت و ئەڤ گوهداریکرنە دبیتە ئەگەر کو مرۆڤ د سەرێ خۆدا هزربکەت و پلانان بۆ جێبەجێکرنا ئەوانان دابنیت و ب شێوەیەکێ هویر هزرا خۆ د ئاخفتنا کەسێ بەرانبەردا بکەت.

5-ل دەمێ تووشبوونا ڕەخنەیێن دژوار دەلیڤەیا لێبۆرینێ ل دەڤ مرۆڤی بەرزە دبیت و ب شێوەیەکێ بێ مەبەست چەمکێ دوودلی و بێهیڤیبوونێ ل دەمێ ئاڕاستەکرنا ڕەخنەیێ ل دەڤ مە پەیدادبیت (tinybuddha.com).

ب – مفایێن دلینی (سۆزداری) – Emotional Advantages

1-مرۆڤی فێری سەرەدەرییا دروست ل جهێن بێزارکەر دکەت، بێی هندێ کارڤەدانان نیشانبدەت و هزرا تولڤەکرنێ بکەت، چونکی هەمی دەمان کارکرن ل سەر بنەمایێ هەست و سۆزان ئەنجامێن باش ب دەستڤەناهینیت.

2-ڕەخنەگرتن دەلیڤەیا شارەزاییا چارەسەرکرنا ئاریشەیان ل دەڤ مرۆڤی بەرز دکەت و ئەڤ چەندە ژی کارەکێ ئاسان نینە، ب تایبەتی ل دەمێ هەستکرن ب نەرەحەتییێ و ڕەخنەگرتنا خودی و تۆڕەبوون ژ کەسێ ڕەخنەگر.

3-ل دەمێ ڕەخنە ب شێوەیەکێ هەستییار بۆ مرۆڤی دهێتە ئاڕاستەکرن, دبیتە ئەگەر کو دابێشەیێن نەچارەسەرکری بهێنە ڤەدیتن و چارەسەرکرن، ژبەرکو دبیت مرۆڤ ل پاشەرۆژێ پێدڤی ب ئەوێ ڕەخنەیا ئاڕاستەکری هەبیت.

4-شرۆڤەکرنا کومێنت و دیتنا کەسێن دی دبیتە ئەگەر کو مرۆڤ ب شێوەیەکێ لۆژیکی و عاقلمەندانە هزربکەت, زێدەباری لایەنێ نەرێنییێ ڕەخنەیێ هندەك جاران ب شێوەیەکێ نەچاڤەرێکری و نەباوەرپێکری لایەنێ ئەرێنییێ ڕەخنەیێ دەردکەڤیت.

5-ڕەخنە هاریکارییا مرۆڤی دکەت کو ب شێوەیەکێ ب گومان ل هەست و سۆزێن خۆیێن ڕەمەکی بنێڕیت، ئانکو دڤێت ئەم هەمی تشتان ب شێوەیەکێ ڕێژەیی ببینین (tinybuddha.com) .

پ – باشترکرنا پەیوەندییان- Enforang Relationship

1-ڕەخنە دەلیڤەیێ خۆشدکەت کو هەڤڕکی ب شێوەیێ ئاشتیانە ب دویماهی بهێن.

2-ئاڕاستەکرنا دروستا ڕەخنەیێ ئەڤێ هزرێ ل دەڤ مرۆڤی دروستدکەت کو هەمی دەمان ئەم ل سەر ڕاستییێ نینین، چەمکێ (ئەزاتی-Ego) مێشکێ مرۆڤی دادئێخیت و ئەڤ چەندەژی ڕێگرییێ ل بەردەم ئاڤاکرنا کەسایەتییا مرۆڤی و پەیوەندییێن مرۆڤی دروستدکەت.

3-ئەو ڕەخنەیێن بۆ مرۆڤی دهێنە ئاڕاستەکرن دبنە ئەگەر کو مرۆڤ دەست ژ ڕازیکرنا هەمی کەسان بەردەت، ئانکو کەس یێ نەچار نینە، هەمی هزران پەسەند بکەت.

4-ڕەخنە دەلیڤەیا ڕەفتارا دروستا کەسێن بەرانبەر ل هەمبەری کەسایەتییا مرۆڤی دەستنیشاندکەت.

5-هندەك جۆرێن ڕەخنەیێ دبنە ئەگەر کو مرۆڤ گرنگییێ ب هەمی کریاران نەدەت و د هەمان دەمدا کارێن نەگرنگ و نەژهەژی پشتگوبێخیت (tinybuddha.com) .

پ – کۆنترولکرنا دەمی (ڕێکخستن)- Time Management

1-هزرکرن د گۆتنێن کەسانێن دیدا دبیتە ئەگەر کو مرۆڤ د کار و کریارێن خۆدا پاشبکەڤیت.

2-باشترکرنا ڕەفتاران ل پشتی ئاڕاستەکرنا ڕەخنەیێ، دبیتە ئەگەر کو هێز و وزەیەکا نوی د پاشەرۆژێدا ل دەڤ مرۆڤی پەیدابییت.

3-ئەگەر مرۆڤ بشێت ل دەمێ ئاڕاستەکرنا کریارا ڕەخنەگرتنێ، ل سەر هەست و سۆزێن خۆ زالببیت، ب ئەڤی ڕەنگێ مرۆڤ دێ شێت د کار و چالاکییێن دی ژیدا سەرکەفتنێ ب دەستڤەبهینیت.

4-ڕەخنەگرتنێ مفا بۆ بهێزکرنا کەسایەتییا مرۆڤی و پاراستنا بەرژەوەندییا مرۆڤی هەیە (بەرژەوەندییا مرۆڤی دپارێزیت).

5-ب ڕێکا ڕەخنەیێ مرۆڤ فێری ڕەفتارا دروست یا ل گەل هەمی کەسێن دەوروبەری خۆ دبیت (tinybuddha.com).

ت – باوەری ب خۆبوون- Self Confidence

1-مرۆڤی فێری ڕەخنەیا نەراست و کارڤەدانێن بێ بها و نەئاڤاکەر دکەت و ب ئەڤی ڕەنگی نابیت مرۆڤ باوەرییا ب شیانێن خۆ ژ دەست بدەت، ئانکو هندی مرۆڤ د کارێن خۆدا بەرەڤ پێشڤەبچیت، دێ ڕێژەیا ئاڕاستەکرنا ڕەخنەیێ بۆ مرۆڤی پتر لێهێت و دڤێت مرۆڤ ئەڤێ چەندێ ب شێوەیەکێ ئاسایی وەربگریت.

2-کەسێن بەرانبەر ل سەر بنەمایێ مەترسییێن مرۆڤی ڕەخنەیان ئاڕاستەی مرۆڤی دکەن و ئەگەر مرۆڤی ب شێوەیەکێ نهێنی دانپێدان ب کێماسییەکا خۆ کر، دڤێت مرۆڤ هەولبدەت بگەهیتە ڕهوریشالێن ئەڤێ مەترسییێ و دڤێت مرۆڤ بزانیت ئەرێ بۆچی ئەڤێ هزرێ دکەت و ڕێکێن چارەسەرییێ چنە و مرۆڤ بەرانبەری ئەڤێ چەندێ چ کاران ئەنجامبدەت.

3-پشتی ڕەخنە بۆ مرۆڤی دهێتە ئاڕاستەکرن، ئەگەر مرۆڤی ب شێوەیەکێ تمام باوەری ب خۆ نەبیت، بەلێ دڤێت مرۆڤ ل سەر کار و پلانێن خۆ بەردەوام بیت، ئانکو دڤێت هیچ تشتەك کارتێکرنەکا ب ئەوی ڕەنگی ل مرۆڤی نەکەت کو مرۆڤ دەست ژ پلانێن خۆ بەردەت، ب کورتی دڤێت مرۆڤ لایەنێ پۆزەتیڤ یێ ڕەخنەیێ وەربگریت و بەردەوام بیت.

4-ل دەمێ ئێك ب شێوەیەکێ توند ڕەخنەیان ئاڕاستەی کەسەکێ دکەت هەلسەنگاندنا کەسایەتیا مرۆڤی دکەت،

دەلیڤەیا هزرکرنێ و گوهورینی ب کەسی گوهدار دبەخشیت.

5-ئاڕاستەکرنا ڕەخنەیێ ب شێوەیەکێ دروست، دبیتە ئەگەر مرۆڤ کێماسییێن خۆ پەسەند بکەت، ژبەرکو کێماسی ب بەشەکێ کەسایەتییا مە وەکو مرۆڤ دهێتە نیاسین و دانپێدان ب کێماسیێ ژ لایێ کەسایەتییا مرۆڤیڤە دبیتە ئەگەر کو ئەم پتر خۆشبەخت بین و چێژێ ژ ژیانا خۆ وەربگرین و ب شێوەیەکێ ئاشتییانە بژین و پتر سەرکەڤتنان ب دەستڤەبهینین (tinybuddha.com).

1-4- تیۆرا کریارێن ئاخفتنێ:

کریارێن ئاخفتنێ بریتینە ژ ڤەکۆلینا چاواییا بکارهینانا ئاخفتنکەران یان گوهداران بۆ زمانی. هەروەسا کریارێن ئاخفتنێ گوتنەکە کو ڕویددەت و ئاماژەیێ ب کارەکی ددەت. ل ڤێرێ ئارمانجێن دیارکری ل پشت پەیڤ و دەربڕینان هەنە، ئەوژی ل دەمێ ئاخفتنکەر تشتەکی دبێژیت(عەلی،2024: 57).

زمان بەلگەیەکە بۆ هەبوونا ژیوارێ جڤاکی و ب ڕۆلێ پاراستنا پەیوەندییێن جڤاکی د ناڤبەرا تاکەکەساندا ڕادبیت. (یول) دبێژیت پێدڤییە د چارچووڤێ زمانیدا ڤەکۆلین ل پراگماتیکێ بهێتەکرن، ژ پێخەمەت هندێ کو واتایێن ڤەشارتی (نەڕاستەوخۆ) بهێنە زانین. ئانکو پراگماتیك گریمانە و مەبەست و ئارمانجێن ئاخفتنێ و جۆرێن کریارێن ئاخفتنێ ئەوێن د ناڤبەرا مرۆڤاندا د کالێکرنێن ڕۆژانەدا ئالوگۆڕ دکەت و دیاردکەت کو زمان بۆ مەبەستا گەهشتنا ئارمانجان وەکو ڕەخنەگرتن و پەسنکرن و سەردابرنا خەلکی بکاردهێت (Yule, 1996: 4).

کریارێن ئاخفتنی ژ بابەتێن هەرە سەرەکییە د پراگماتیکێدا و د هەر ئاخفتنەکێدا مەرەم و مەبەستەك ل پشت هەیە و ئەو مەبەست د کریارێن ئاخفتنیدا دیاردبیت. ئەڤ تیۆرە دبێژیت ل دەمێ مرۆڤ دئاخڤیت ب ئەنجامدانا کریارەکێ یان پتر ڕادبیت و ئەو کریار ژی دبیت سوپاسی بیت یان سۆزدان بیت یان داخوازی بیت یان گەفکرن بیت یان ڕەخنەگرتن بیت...هتد. د ڤێرێدا هەر ئاخفتن و دەربڕینەکا دهێتە گۆتن، گرێدای هەلویستەکێ دیارکرییە **(Saleem et al,2025,666-667)** ئەڤجا کریارێن ئاخفتنێ یەکەیێن سەرەکینە د کریارا پەیوەندیکرنێدا، ئانکو ئەو گۆتنا مرۆڤی مەرەم پێ هەی دێ دەربڕیت، زێدەاری ئەڤێ چەندێ دڤێت مرۆڤ جوداهییێ د ناڤبەرا ئەو گۆتنا ئاخفتنکەری مەرەم پێ هەی و ئەو تێگەهشتنا ل دەڤ گوهداری پەیدادبیت بکەت(عەلی، 2020: 2). ئانکو ئەو دەوروبەرێ کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ ژ ئاخفتنکەری بۆ گوهداری دهێتە ئاڕاستەکرن و ئەو مەبەستا ئاخفتنکەری ژ ڕەخنەگرتنێ هەی، ل دویڤ دەوروبەرێ ئاخفتنێ ئاشکەرا دبیت.

1-5- کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ:

کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ ب مەبەستا کارتێکرنێ ل سەر ڕەفتارێن گوهداری ب مەبەستا ئاڤاکرن و باشترکرنێ ل پاشەرۆژێ ژ لایێ ئاخفتنکەریڤە دهێنە جێبەجێکرن و هندەك جاران ڕەخنەگرتن دەربڕینێ ژ نەرازیبوونا ئاخفتنکەری ل بەرانبەر کریارێن نەپەسەندێن گوهداری دکەت و ئەڤ ڕەخنەگرتنە جاران ب شێوەیەکێ نەڕاستەوخۆ دهێتە پێشکێشکرن و هندەك جاران ئاڕاستەکرنا کریارا ڕەخنەیێ ئەنجامێن نەباش و نەچاڤەرێکری بۆ ئاخفتنکەری ب جهدهێلن (Wierzbicka, 1987: 7).

ئەڤ کریارا ئاخفتنێ دەربڕینێ ژ نەرازیبوون و کومێنت و هزر و شرۆڤەکرنێن نەرێنی دکەت (Hyland, 2000: 44).

ڕەخنەگرتن ب کریارەکا ئەنجامدانێ دهێتە هژمارتن و هێزا جێبەجێکرنا ئەوێ د هەلسەنگاندنا نەرێنیدا ل بەرانبەر ڕەفتار و ڕەوشت و سەرەدەری و ئەوان هەلسوکەفتێن گوهدار بەرپرسیارەتییا ئەوان هەلدگریت, دەردکەڤیت و ل دویڤ دیتنا ئاخفتنکەری کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ ب مەبەستا کارتێکرنێ ل سەر ڕەفتارێن تایبەتێن گوهداری یێن ئایندەی و باشترکرنا ئەوان دهێتەبکارهینان (Nguyen, 2005: 7-9). ئانکو کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ ل سەر بنەمایێ نەرازیبوون ژ کەسەکی یان تشتەکی ل بەرانبەر شاشییان یان شیاشییێن پێشبینیکری دهێتەئاڕاستەکرن و ب شێوەیەکێ گشتی ڕەخنەگرتن دەربرینێ ژ کۆمێنتێن نەرێنی دکەت (Hyland, 2000: 44). زانا(نگوین-Nguyen) ل سەر بنەماییێن دابەشکرنا (سێرل)ی ئەڤێ کریارێ ل ژێر کریارێن جێبەجێکرنێ پۆلیندکەت کو دچیتە د ناڤ کریارێن هەستدەربڕین و ئاڕاستەکرنێدا, ژبەرکو ڕەخنەگرتن ژ لایەکیڤە ب ئێك ژ کریارێن هەستدەربڕینێ دهێتە هژمارتن، ژبەرکو دەربڕینێ ژ بارودۆخێن دەروونی و بیروباوەرێن نەرێنی یێن کەسەکی بەرانبەری کاودانەکی دکەت و ژ لایەکێ دیڤە ب کریارەکا ئاڕاستەکرنێ دهێتە هژمارتن، ژبەرکو ب ڕێکا ئەڤێ کریارێ ئاخفتنکەر هەولددەت کو گوهدار چ ب شێوەیەکێ ڕاستەوخۆ یان نەڕاستەوخۆ کارەکی ب شێوەیەکێ باشتر ئەنجامبدەت (Nguyen, 2005: 7).

کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ ل ئەوی دەمی ڕویددەت کو ئاخفتنکەری حەز ل سەر ڕەفتارێن گوهداری نەبن, دبیت ئەڤێ چەندێ دەرئەنجامێن نەباش و نەچاڤەرێکری بۆ ئاخفتنکەری هەبن، ل ئەوی دەمی دێ ئاخفتنکەر ڕابیت دەربڕینێ ژ نەرازیبوون و ڕەتکرن و کەرب و کینێ کەت (Wierzbica, 1987: 36).

کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ ل دویڤ دەوروبەری ب شێوەیێن جیاوازێن زمانی دهێتەدەربڕین و زانینا ئەڤان شێوەیێن جیاواز و هێزا درکاندنا ئەڤان دەربڕینان ب ئێك ژ ڕێکێن تێگەهشتنا سەرکەفتێ یا زمانی دهێتە هژمارتن، ئانکو ڕەخنەگرتنێ پەیوەندی ب ئەوان بڕیارێن نەرێنیڤە هەیە، ئەوێن ژ لایێ ژینگەها دەوروبەرڤە دهێنە ئاڕاستەکرن (Declerck and Holtzman, 2018: 120).

ڕەخنەگرتن دبیت کەسایەتی بیت یان کەسایەتی نەبیت و هندەك زانا کریارێن ئاخفتنێ یێن ڕەخنەگرتن و سکالاکرنێ تێکەلی ئێك دکەن، بەلێ ل گەل هندێ جیاوازییەکا کێم د ناڤبەرا ئەواندا هەیە، تا نوکە چ ڕێککەفتن ل سەر سروشتێ ئەڤان هەردوو کریاران نینن کو ل هندەك جهان کریارا ڕەخنەگرتنێ ژ سکالاکرنێ بهێزترە و ل هندەك هەلویستێن دی بەرۆڤاژییە.

ل سەر هەمان بابەت (ئەلشورمان) دبینیت کو کریارا ڕەخنەگرتنێ ب ئێك ژ ستراتیجییەتێن سکالاکرنێ دهێتەهژمارتن و ل ژێر کریارێن هێرشبرنێ (توندوتیژی) پۆلیندکەت و ب ئەڤێ چەندا هاتییە گۆتن, دیاردبیت کو کریارا ڕەخنەگرتنێ خودان تێگەهەکێ گەلەك بەرفرەهە و ل دویڤ کاودانێن جیاواز کاردکەت (Al–Shorman, 2016: 210)، ئانکو ڕەخنەگرتن ب جۆرەك ژ ئەوان کریاران دهێتە هژمارتن، ئەوێن دەربڕینێ ژ بڕیاردان ل سەر هەلسەنگاندنێن نەرێنی بۆ کەسی و کاودان و تشتێن دیارکری دکەت، ئەوژی ل دەمێ حالەتێن نەگونجای و ڕەفتار و سالۆخەتێن نەرێنی دهێنەدیتن و ئەڤ ڕەفتارە یێن هەستیارن، ژبەرکو گەفکرنێ ل سەر ڕۆخسارێ کەسێن بەرانبەر دروستدکەن و هەڤڕکی و ڤێککەڤتن و دووبەرەکییێ د ناڤبەرا کەساندا دروستدکەت (Tsui, 1994: 142-143).

(لیچ) سەبارەت ئەڤێ چەندێ دبێژیت: دبیت ژبەر هەلبژارتنا پەیڤ و دەستەواژەیێن نەگونجای ل دەمێ ڕەخنەگرتنێ, ئەڤ چەندە ببیتە ئەگەر کو زیان ب پەیوەندییێن ئەرێنی یێن کەسایەتی بکەڤیت، ئانکو هەمی دەمان کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ ئارمانجا خۆ ل دویڤ مەبەستا ئاخفتنکەری ب دەستڤەناهینیت (suharno, 2015:4).

هندەك هۆکارێن وەکو زیرەکی, هۆشمەندی, بالادەستی, هەژمۆن, کاریزماتیك, ئاستێ ڕەوشنبیری, خواندن, تەمەن, شیانێن زمانی, زانستێ ڕەوانبێژییێ و لایەنێ پراگماتیکا زمانی ... هتد کارتێکرنێ ل سەر هەلبژارتنا ئستراتیجییەتێن کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ دکەن (Nguyen, 2005:7).

کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ پەیوەندی ل گەل ڕەفتار و ڕەوشتێن نەرێنی و کاودانێن ئاخفتنکەری هەنە. (ئوستن) د ئەڤێ بواریدا دبێژیت کو ڕەخنەگرتن دەربڕینێ ژ کارڤەدانا نەرێنییا ئاخفتنکەری ل بەرانبەر ڕەوشتێ کرێتێ نەرێنییێ گوهداری دکەت(ئوستن، 1962:94). ئەڤ کریارە دەربڕینێ ژ لایەنێ دەروونی ل بەرانبەر کاودانێن نەرێنییێن گوهداری دکەت.

(تسوی) دبێژیت کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ جۆرە هەلسەنگاندنەکا نەرێنییە کو حوکمدانێ ل سەر گوهداران یان کەسان یان حالەتێن دیارکری ل بەرانبەر هەست و سۆز و ڕەفتارێن ئەوان دکەت (Tsui, 1994:143).

(کریس دورسین و ڕوبنسون) کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ ل بەرانبەری ڤەدیتنا کێماسییانە بۆ کەسێ بەرپرسیار و ئەو کێماسی بۆ پەروەردەکرنا کەسێ بەرانبەر دهێتە پێشکێشکرن (Tracy, Van Dusen, & Robinson, ,1987:46).

کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ جهێ سەرنجا زۆرا زانا و زمانڤانانە د ناڤ ڤەکۆلیناندا کو گرنگییەکا زۆر ب کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ دایە و سەرنجا ئەوان د ناڤ ڤەکۆلیناندا ڕاکێشایە. (ئوستن)ی ل سالا (1962) داهێنان د ئەڤێ بواریدا کرییە و تیۆرا ئەوی دبێژیت، مرۆڤ د ناڤ دانوستاندنێدا هندەك ئاخفتنان بەرهەم دهینیت، داکو گوهدار ل بەرانبەری ئەڤان ئاخفتنان, کریاران ئەنجامبدەن، د دویڤدا (سیرل)ی ل سالا 1979ێ ئەڤ تیۆرا مامۆستایێ خۆ پێشئێخست و دابەشکرنەکا پۆخت بۆ کریارێن ئاخفتنێ ئەنجامدا و کریارێن ئاخفتنێ یێن ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ دەستنیشانکرن، ڕەخنەگرتن ب کریارەکا زیانبەخش هژمارت کو زیانێ ب ڕۆخسارێ ئەرێنییێ گوهداری دگەهینیت و ب ئێك ژ کریارێن بەربەلاڤ د ناڤ زمانیدا دهێتەهژمارتن.

کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ ب ئێك ژ کریارێن گوتاری دهێتە هژمارتن و گەلەك جاران شرۆڤەکرنەکا نەپەسەند و نەرینی پێشکێشدکەت.

ئەڤ کریارە بۆ باشکرنا ڕۆلێ گوهداری د پاشەرۆژێدا دهێتە پێشکێشکرن و کارلێکرنەکا نەرازیبوونا ئاخفتنکەری نیشانددەت و ئاماژەیێ ب ڕۆلێ گوهداری د بەرسڤدانێدا نادەت کو دبیت ئەڤێ چەندێ کارڤەدان و دەرئەنجامێن نەرێنی بۆ ئاخفتنکەری هەبن (Wierzbica, 1987: 7)؛ (Nguyen, 2005: 36). ڕەخنەگرتن د ناڤ کەلتوورێن جیاوازدا سەبارەت شیانێن پراگماتیکی یێن بکارهێنەرێن زمانی و بیروباوەرێن جڤاکی یێن هەر کەلتوورەکی دهێتە بکارهینان (Nguyen, 2005: 112).

بکارهێنەرێن زمانی کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ ل دویڤ شیانێن زمانی و ڕەوشتێن جڤاکی ئاڕاستەی ئێکدودکەن و ب ئەڤی ڕەنگی ئەڤ کریارە ژ هندەك دارشتنێن سیمانتیکی یێن جیاواز ژ لایێ ناڤەرۆك و کاودانانڤە پێکدهێت و پێکگوهۆڕێن جڤاکی وەکو:(ڕەگەز، پلە و پایە و دویراتی...) کارتێکرنێ لێ دکەن.

د ناڤ زانستێ پراگماتیکێدا ب ڕێکا بکارهینانا هندەك ستراتیجییەتان و ئاڕاستەکرنا ڕەخنەیی ب شێوەیەکێ نەڕاستەوخۆ هەروەسا ب ڕێکا هندەك کریارێن وەکو داخوازکرن و سکالاکرن و سزادانێ..، کارتێکرنا کریارەکا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ کێمتر دبیت و ئەڤ چەندەژی ب مەبەستا کێمکرن و نەهێلانا مەترسییێ ل سەر ڕۆخسارێ کەسێ بەرانبەر دهێتەبکارهینان. دیسان ل دویڤ دەوروبەری, هۆکارێن ناڤخۆیی و دەرەکی و پەیرەوکرنا پرنسیپێن ڕێزگرتنێ کارتێکرنێ ل سەر کاودانێن کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ دکەن (Nguyen, 2005: 115-116).

6-1-مەرجێن ڕاستییێ بۆ کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ:

مرۆڤ زمانی بۆ جێبەجێکرنا کریارێن ئاخفتنێ و ئەرکێن زمانی یێن جیاواز بکاردهینن، وەکو ژڤاندان، سلاڤکرن, ڕەتکرن، گەفکرن، ڕەخنەگرتنێ و...هتد.

(نگویین) دبێژیت کریارا ڕەخنەگرتنێ ب مەبەستا هەلسەنگاندنا نێگەتیڤ دهێتە بکارهینان کو ل ژێر هەلسەنگاندنەکا نیگەتیڤ دهێتە پۆلینکرن (Nguyen, 2005:5-9). ئانکو کریارا ڕەخنەگرتنێ هەلسەنگاندنەکا نێگەتیڤ ل بەرانبەر گۆتن یان ڕەفتارا کەسێ بەرانبەر دکەت (Tracy, 1987: 57). ئاخفتنکەر دەربڕینێ ژ دیتنا خۆ دکەت بۆ پێشکێشکرنا هەلسەنگاندنەکا نێگەتیڤ بۆ کریار و هەلبژارتن و بەرهەمێن کەسی و ئەو کەس بەرپرسیارەتییا ئەڤان کریاران ب ستۆیێ خۆڤە دگریت.

(نگویین) دبێژیت ژبەر ئەڤان مەرجێن پێشوەخت ئاخفتنکەر کریارا ئاخفتنێ یا ڕەخنەگرتنێ پێشکێشدکەت:

1- هەلبژارتنا کەسێ گوهدار بۆ ئەنجامدانا هندەك کارێن بلەز.

2-پەنابرنا گوهداری بۆ ئەنجامدانا هندەك كارێن كو د هزرا ئاخفتنكەریدا یێن پەسەند نینن:

أ. ژبەركو گوهدار هندەك كارێن نەپەسەند ل دویڤ هزرا ئاخفتنكەری ئەنجامددەت و ئاخفتنكەر هەلسەنگاندنا ئەڤان كاران ل ژێر هندەك پیڤەرێن دەستنیشانكری دكەت و هندەك جاران ئەڤ پیڤەرە د ناڤبەرا ئاخفتنكەری و گوهداریدا یێن هەڤپشكن.

ب. ئاخفتنكەر هزردكەت كو ئەڤ رەفتارا گوهداری یا نەپەسەند دێ پاشماوەیێن ئەنجامێن نێگەتیڤ بۆ خودێ گوهداری و كەسانێن دی ب گشتی بەرهەمهینیت.

ت. ئاخفتنكەر هزردكەت كو دڤێت نەرازیبوونا خۆ بەرنبەر رەفتارێن گوهداری ب شێوەیێ زارەكی و گۆتن دەرببڕیت.

ث. ئاخفتنكەر هزر دكەت كو ئەڤ رەخنەگرتنە دشێت رەفتارێ نێگەتیڤێ گوهداری ل پاشەرۆژێ بگوهۆڕیت و ئەڤ چەندە وەكو چارەسەری دهێتە ئاراستەكرن (Nguyen, 2005: 5-9).

(نگوییَن) هندەك مەرجان بۆ سەرئێخستنا كریارا ئاخفتنێ یا رەخنەگرتنێ ددانیت. ئەوژی ئەڤەنە:

1-**مەرجێن ناڤەرۆكێ یێن پێشنیازكری:** ئەو كریارا ئاخفتنكەر پێشكێشی گوهداری دكەت، دڤێت ل دویڤ هندەك پیڤەرێن هەلسەنگێنەرێن ئاخفتنكەری یێن گونجای بن، یان هندەك بها و رەوشت و دابونەریتێن هەڤپشك د ناڤبەرا ئاخفتنكەری و گوهداریدا هەبن.

2-**مەرجێن ئامادەكاری:** ئاخفتنكەر هزر دكەت كو رەوشت و رەفتارێن نەپەسەند دبیت پاشماوەیێن نێگەتیڤ ب دویڤدا بهێن و پێرابوون و هەلبژارتنێن نەگونجای سزا و دەرئەنجامێن نەخۆش و نەچاڤەرێكری بۆ گوهداری و كەسانێن دی بەرهەمدهینن.

3-**مەرجێ نیازپاكیێ:** د ئەڤی مەرجیدا هەڤكاری و هەماهەنگی یا ئاخفتنكەری ل بەرانبەری رەفتارێن شاشێن گوهداری، دبیتە ئەگەر ئاخفتنكەر هەست ب نائومێدی و بێزارییێ بكەت و حەزدكەت هزر و بیر و بۆچوونێن خۆ ب شێوەیێ گۆتن دەرببڕیت و ب ئەڤی رەنگی ئاخفتنكەر نەرازیبوونا خۆ ل بەرانبەر كریار و رەفتارێن گوهداری یێن نەگونجای نیشاندەت.

4-**حالەتێ سەرەكی:** ئاخفتنكەر د ئەوێ باوەرێدایە كو رەخنەگرتنا ئەوی، دبیت رەفتار و رەوشتێن گوهداری ل پاشەرۆژێ بگوهۆڕیت و ئەو ئەڤێ رەخنەگرتنێ ب مەبەستا چارەسەری و گوهۆڕینا هزرا كەسێ بەرانبەر ئاراستەی گوهداری دكەت(Nguyen, 2005: 111).

1-7-سڤككرنا رێژەیا رەخنەگرتنێ:

كریارا ئاخفتنێ یا رەخنەگرتنێ ژ كۆمەكا دارشتنێن سیمانتیكی پێكدهێت و كۆمەكا دارشتنێن سیمانتیكی یێن رەخنەگرتنێ پێكدهینن و ئەڤ دارشتنە ژ لایێ ناڤەرۆك و پێكهات و شێوە و بكارهینانێڤە یێن جیاوازن و ب كریارەكا ئاژرێنەر و هەستیار دهێتە هژمارتن و پێگوهۆڕێن جڤاكیێن وەكو (رەگەز و پلەیا جڤاكی یا ئاخفتنكەر و گوهداری) كارتێكرنێ ل سەر ئەڤێ كریارێ دكەن و كۆمەكا ستراتیجییەتان سەبارەت بكارهینانا كریارا رەخنەگرتنێ ژ لایێ هەڤپشكێن ئاخفتنێڤە ل دەمێ هەڤركییێ بۆ كێمكرنا ئەو مەترسی و گەفا ل سەر رۆخسارێ كەسێ بەرانبەرڤە هەی, دهێنە بكارهینان و ئەڤ چەندە د چارچۆڤێ دەوروبەری و هێزا گۆتن و دركاندنا كریارا ئاخفتنێ یا رەخنەگرتنێدا دیاردبیت(Ali: 2020: 49).

1-8- جۆرێن كریارا رەخنەیێ:

(مونتی و هەڤالێن ئەوی) دوو جۆرێن رەخنەیێ دەستنیشاندكەن، ئەوژی رەخنەیا وێرانكەر (دوژمنكارانە) و رەخنەیا ئاڤاكەر (دوستانە):

1-**رەخنەیا وێرانكەر (Destructive Criticism):** ئەڤ رەخنەیە ب مەبەستا ئازارگەهاندنا كەسێ بەرانبەر ژ لایێ ئاخفتنكەریڤە دهێتە ئاراستەكرن(Monti, 2002:180).
بۆ نموونە:

ڤەكۆلینا تە یا لاوازە و ب كێر بەلاڤكرنێ ناهێت.

2-**رەخنەیا ئاڤاكەر (Constructive Criticism):** ئەڤ جۆرێ رەخنەیێ ئاراستەی كەسی ناهێتەكرن، بەلكو پەیوەندی ب رەفتارێ مرۆڤیڤە هەیە و د ئەڤی حالەتێدا رەخنە بۆ مەبەستا گوهۆڕینا رەفتارێ نێگەتیڤ یێ گوهداری دهێتەپێشكێشكرن و ئەڤ جۆرێ رەخنەیێ رۆلەكێ باش د پتەوكرنا پەیوەندییێن جڤاكیدا د ناڤبەرا كەساندا دگێریت((Monti, A.(2002:180). بۆ نموونە:

ترومبێلێ بلەز نەهاژۆ، دا ئەم هەمی ب سلامەت بین.

مونتی و هندەكێن دی خالێن جیاواز بۆ ئەڤی جۆرێ رەخنەیێ دادنن و ب رێكا ئەڤان خالان رێكێن دروستێن ئاراستەكرنا رەخنەیان و سڤككرن و كێمكرنا رۆلێ نێگەتیڤێ كریارا رەخنەگرتنێ و خۆپاراستن ژ رەخنەگرتنا نەرێنی دیاردكەت و ئەو خال ژی ئەڤێن ل خوارێنە:

- كەسێ رەخنەلێكری ژ لایێ رەخنەگریڤە بهێتە ئاگەهداركرن كو ئەو شاشییا ئەوی ئەنجامدای ژ لایێ رەخنەگری و كەسێن دی ژیڤە دهێنەئەنجامدان و ئەڤ چەندە بارێ دەروونییێ كەسێ رەخنەلێكری سڤك دكەت.
- رەخنەگر دڤێت خۆ ژ شكاندن و سڤكاتیپێكرن و دوژمنكاری و خۆمەزنكرن و دفنبلندی و تۆرەبوونا كەسێ رەخنەلێكری بپارێزیت و ستراتیجییەتا رەخنەگرتنا نەراستەوخۆ پێشكێشبكەت (pettinger, 2007: 2).
- بكارهینانا زمانی و دەربرینێن لەشی و سەروچاڤان كارتێكرنەكا تایبەت ل سەر رەخنەگرتنێ هەیە، ئانكو گرنگێن ل دەمێ ئاراستەكرنا رەخنەیێ كەشەكێ ئارام بەرهەمدهینیت و دئافرینیت.
- ڤەشارتنا رەخنەیێ ب رێكا ئاماژەدانێ و ئەڤ چەندە ب رێكا دروستا پێشنیازكرنا ئەنجامدانا كریاران دهێتە هژمارتن.
- رەخنە دڤێت بۆ رەفتارێ كەسی, نەكو بۆ كەسایەتییا ئەوی بهێتەئاراستەكرن.
- دڤێت كەسێ رەخنەگر خۆ ژ ئاراستەكرنا رەخنەیا راستەوخۆ بپارێزیت، ژبەركو زیانێ ب رۆخسارێ كەسێ رەخنەلێكری دگەهینیت. (pettinger, 2007: 2) ئەو چەندا ل سەر رەخنەگرتنا وێرانكەر و رەخنەگرتنا ئاڤاكەر

هاتییەگۆتن، مە بەرەڤ ڕەخنەگرتنا ئێکسەر و ڕاستەوخۆ و ڕەخنەگرتنا نەڕاستەوخۆڤە دبەت:

1 – ڕەخنەیا ڕاستەوخۆ-Direct:

ڕەخنەیا ڕاستەوخۆ بێسانسۆر و ئێکسەرە و دەربرینێ ژ هەلسەنگاندنەكا نێگەتیف دكەت و ب ئەڤی ڕەنگی ڕەخنەگر ب شێوەیەكێ ڕاستەوخۆ ئاماژە ب شاشییا گوهداری دكەت و ڕەخنەگرتنا ڕاستەوخۆ زیانێ ب ڕۆخسارێ پۆزەتیڤێ گوهداری دگەهینیت، ئانكو وێنەیێ كەسایەتییا گوهداری ل بەرانبەری كەسێن دی دشكێنیت و مەبەستا سەرەكییا ڕەخنەگرتنا ڕاستەوخۆ ڕاستڤەكرنا شاشییان نینە، ئانكو ئەڤ جۆرێ ڕەخنەیێ ب شێوەیەكێ توند و دژوار كەسایەتییا گوهداری دشكێنیت و سڤكاتییێ پێ دكەت و ب ڕۆلێ شكاندن و تاوانباركرنا كەسایەتییا گوهداری ڕادبیت (Nguyen, 2005: 112). وەكو:

ئاخفتنا تە یا بێ بەلگەیە و تە چ بهانە نینن.

2 – ڕەخنەیا نەڕاستەوخۆ-Indirect:

ڕەخنەیا نەڕاستەوخۆ كارتێكرنەكا پۆزەتیڤ ل سەر بەردەوامیدانا پەیوەندیكرنێ هەیە، ئانكو د ئەڤی جۆرێ ڕەخنەیێدا ب شێوەیەكێ نەڕاستەوخۆ ئاماژەیێ ب ئاریشە و كریار و ڕەفتارێن كەسێ بەرانبەر ددەت و د هندەك كاودانادا ئەڤ جۆرێ ڕەخنەیێ توندتر و دژوارتر ژ ڕەخنەیا ڕاستەوخۆ ئاراستەی گوهداری دهێتە كرن. بۆ نموونە:

ئەگەر تە بابەت دووبارەكرەڤە، دێ گوهدار پتر تێگەهن.

ب ڕێكا ڕەخنەگرتنا نەڕاستەوخۆ مرۆڤ پتر ئەو چەندا دبێژت دگەهینیت،بەلێ ڕەخنەگرتنا ڕاستەوخۆ ئەو ڕەخنەگرتنە ئەوا پەیوەندی د ناڤبەرا جۆرێ ڕەخنەگرتنێ و ئەركێ ئەوێدا هەبیت و ئاخفتنكەر ب شێوەیەكێ حەرفی و ڕاستەوخۆ ب شێوەیەكێ ڤەبر دەربرینێ ژ هزرا خۆ دكەت و ڕستەیا زارەكی و واتایا ئەوێ ڕستەیێ یەكسانن. وەكو نموونەیا (**ئەز ڕەخنەیێ دگرم**) و ب ئەڤێ چەندێ ڕەخنەگرتنا ڕاستەوخۆ دەربرینەكا ئێكسەر یا بێسانسۆر ژ هەلسەنگاندنا نەرێنی دكەت و ئاخفتنكەر ب شێوەیەكێ ڕاستەوخۆ ئاماژەیێ ب شاشییێن گوهداری دكەت و داخوازا ڕاستڤەكرنا ئەوان بێ دوودلی و پاشڤەهێلانێ دكەت.

د كریارێن ئاخفتنێ یێن نەڕاستەوخۆدا شێوە (پێكهاتەیا) ئاخفتنێ و ئەركێ ئەوێ ژێكجودانە (Searle,1979:60) . و د كریارێن ئاخفتنێ یێن نەڕاستەوخۆدا ژبلی مەبەستا ڕاستەوخۆ، مەبەستا نەڕاستەوخۆ ژی ل پشت ئەڤان كریاران هەیە و هێزا پێشكێشكرن و جێبەجێكرنا كریارا ئاخفتنێ یا نەڕاستەوخۆ ژ لایێ ئاخفتنكەریڤەیە، ئاخفتنكەر د كریارێن ئاخفتنێ یێن نەڕاستەوخۆدا هێزا پێشكێشكرن و جێبەجێكرنا كریارێن مەبەستدار ب ڕێكا هندەك كریارێن دی ب شێوەیەكێ نەئێكسەر دەردبریت و ئاخفتنكەر د ئاخفتنێدا مەبەستا خۆیا سەرەكی دڤەشێریت و ب شێوەیەكێ نەئێكسەر و ڕێژەیی دەربرینێ ژێ دكەت و ئەڤ چەندە ب ڕێكەكا پەسەند و سەركەفتی و چالاك و كارەكی دهێتە هژمارتن و ئەنجامێن ئەرێنی ب دەستڤە دهینیت. ئەگەرێ سەرەكییێ بكارهینانا كریارێن ئاخفتنێ یێن نەڕاستەوخۆ ل جهێ كریارێن ئاخفتنێ یێن ڕاستەوخۆ پەیوەندی ب بابەتێ ڕێزگرتنێڤە هەیە. بۆ

نموونە: ڤەكۆلینان نیشاندایە دركرن و تێگەهشتنا كریارێن ئاخفتنێ یێن نەڕاستەوخۆ پەیوەندییەكا موكم ب بابەتێ نەرمی نواندن و دەستكێشان ژ ئازاردانا كەسێ بەرانبەر و بابەتێ ڕێزگرتنێڤە هەیە ئەڤە ژ لایەكیڤە و ژ لایەكێ دیڤە پەیوەندی ب كویراتییا ناخێ مرۆڤی و بهایێ كەسێ بەرانبەر و ڕێزگرتنا خودیڤە هەیە (ڕێزگرتن ل كەسایەتییا خۆ) و ب ئەڤی ڕەنگی لایەنگیریكرن و پێشڤەبرن و پاراستنا ڕۆخساری د بەرژەوەندییا هەڤپشكێن ئاخفتنێدا تمام دبیت و هۆسا مەترسی ل سەر كریارا گەفكرنا ڕۆخساری لاواز دبیت و ئەڤ چەندە كەرامەت و شەرەفمەندی و ئابرۆیا مرۆڤی دپارێزیت و بەگراوەندێ مرۆڤی یێ ڤێركاری و ژینگەها مرۆڤی كارتێكرنێ ل سەر ئەركێ بابەتی ب جهدهێلیت (Koutlaki, 2002: 1742).

ل دویڤ هێز و ئەزمۆنا ئاخفتنكەری و دویراتییا د ناڤبەرا ئاخفتنكەر و گوهداریدا و پلە و پایەیا هەڤپشكێن ئاخفتنێ, كریارا گەفكرنا ڕۆخساری دهێتە دەستنیشانكرن (Min, 2008: 74). ڕەخنەگرتن ل دویڤ هزرا (براون و لیڤنسون)ی گەفێ ل سەر كریارا پاراستنا ڕۆخسارێ ئەرێنییێ گوهداری دروستدكەت

ژ پێخەمەت هندێ كریارا ڕەخنەگرتنێ پتر ل دەڤ گوهداری یا پەسەند و گونجای بیت، ئاخفتنكەر هەولا كێمكرن و نەسەپاندنا كریارا ڕەخنەگرتنێ ددەت و ڕێزگرتن پتر جهێ خۆ دگریت و ڕێژەیا ئەوێ كریارێ بلند دبیت، ئانكو پاراستنا ڕۆخساری و كریارا ڕێزگرتنێ ب ڕێكا ستراتیجییەت و پێكهاتەیێن سیمانتیكی ب دەستڤەدهێن.

2- ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ و حەیرانۆك:

2-1- ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ:

ئەڤ ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنی یێن ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ ئەوێن ژ لایێ (نگوبین) ڤە هاتینە دیاركرن. ئەڤەنە:

2-1-1-ستراتیجیەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ:

ب شێوەیەكێ ئاشكرا و ڕاستەوخۆ ئاماژەیێ ب ڕەفتار و كریار و هەلبژارتەیێن گوهداری ددەت و ئاریشەیان دەستنیشاندكەت و هەلسەنگاندنا نیگەتیف پێشكێشدكەت. ئەڤێن ل خوارێ ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆنە (Nguyen, 2005:95-96):

1- ڕەتكرن(Refuse): هەلویستێ نێگەتیڤێ ئاخفتنكەری ل بەرانبەر ڕەفتار و كریارێن گوهداری نیشانددەت. وەكو: (**ئەز ب چ ڕەنگان ناهێلم ئاخفتنا تە سەربگریت و ئەڤ كارە ب ڕێڤەبچیت**).

2- هەڤڕكی (Conflect): ب ڕێكا مۆرفیما نەرێكرنی (نە) یان دەربرینا: (ئەز ل گەل نینم) یان ب ڕێكا بەهانە و ئارگیۆمێنتان ل دژی گوهداری دهێتە كرن. وەكو:(**ئەز ل گەل پێشنیازا تە نینم، چونكی یا دروست نینە**).

3- ئاشكراكرنا ئاریشەیان (Roblem Explaining): ئاماژەیێ ب شاشی و ئاریشەیان ددەت. وەكو:(**پلانا تە یا ب**

کێماسییە، چونکی کێشەیا تە ئەوە کو تە دەم بەرچاڤ وەرنەگرتییە).

4- ئاشکراکرنا ئاستەنگان (Obstacles Explaining): ئەڤە ئاماژەیێ ب دیارکرنا ئاستەنگان ددەت. وەکو:(**کارێ تە یێ ب سانەهی نینە و سەرناکەڤیت**).

5 - سزادانا دەرئەنجامێن خراب (Negative Acts Punishment): هۆشداریکرن ل دۆر دەرئەنجامێن نێگەتیڤ ل بەرانبەر ڕەفتارێن خراب یێن دهێنە ئەنجامدان. وەکو(**ئەگەر تو ئەوی کاری بکەی، دێ ناڤودەنگییا خۆ ژ دەستدەی**).

6– گەفکرن (Threat): د ئەڤی جۆرێ ڕەخنەیێدا ئاخفتنکەر ب شێوەیەکێ ڕاستەوخۆ گەفێن سزادانێ ل بەرانبەر ئەنجامدان یان ئەنجامنەدانا کارەکی ل گوهداری دکەت. وەکو: (**ئەگەر باش نەخوینی دێ تە قوتم**).

7– ڕەخنەگرتنا دژوار(Severe Criticism): د ئەڤی جۆرێ ڕەخنەیێدا زمانێ زڤر و جنێودان و دەربرینێن سڤك بکاردهێن. وەکو:(ب ڕاستی تو مرۆڤەکێ نەگوهدار و کێم فامی).

8- هەلسەنگاندنەکا نێگەتیڤ (Negative Assessment): ئەو حوکمە یێ تەکەزێ ل کێماسی یان شاشییێن کەسەکی یان تشتەکی دکەت. وەکو:(**ئەڤ سمینارە یا لاوازە و چ تشتەکێ دروست تێدا نینە**).

2-1-2-ستراتیجیەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن نەڕاستەوخۆ:

ئەو دەربرین و ئاماژەنە کو ب شێوەیەکێ نەڕاستەوخۆ ڕەخنەیێ ئاڕاستەدکەت، ئەڤجا بۆ هەر مەرەمەکا هەبیت کو دابەشی چەند ستراتیجییەتان دبیت (Nguyen, 2005:164):

1- ڕاستڤەکرن(Modification): ڕاستڤەکرنا شاشییانە ئەوژی د چارچوڤێ جەختکرن ل سەر بابەتەکێ دەستنیشانکری ب دەستڤەدهێت. وەکو:(**ئەگەر فەکولینا تە ب ئەڤی ڕەنگی بیت، دێ ئەنجامێن تە زانستیتر بن**).

2- هەلسەنگاندنا دوماهی(Evaluation): هندەك بنەما و یاسانە ل دەڤ ئاخفتنکەری کو ل سەر ئەوان بنەما و یاسایان کەسان هەلدسەنگینیت. وەکو:(**مرۆڤێ سەرکەفتی یێ خودان وەختە، دڤێت ئەم ژی وەسا بن**).

3- داخوازکرنا گوهۆڕینێ(Change Reguest): ئەڤان دەربرینان ب خۆڤە دگریت: پێدڤییە تو، ئەرکێ تەیە، ژ تە دهێتە داخوازکرن، پێدڤییە، فەرە، یا گرنگە ...هتد. یان پێکهاتەیێن وەکو: (دێ شێی، دێ ئەنجامدەی، ئەرێ، پێدڤییاتی، حەژێکرن, ئاشکراکرنا ئارەزۆیێن ئەنجامدای، دەربڕێخستنا حەزێ، نیشاندانا حەزێ...هتد) ب خۆڤە دگریت. وەکو:(**دێ شێی ئەڤێ جارێ ب ڕەنگەکێ دی کارێ خۆ بکەی**).

4- شیرەتا گوهۆڕینێ (Advice of change): پێکهاتەیێن خودان ناڤەرۆکێن وەکو (ڕستەیێن جێبەجێکرنێ. وەکو: ئەز شیرەتێ ل تە دکەم) ب خۆڤە دگریت. وەکو:(**ئەز وەکو هەڤالەکی شیرەتێ ل تە دکەم، بلا ئەڤە بۆ تە بیتە ئەزموونەك**).

5- پێشنیازا گوهۆڕینێ(Change proposal): ئەڤان پێکهاتەیان وەکو: پێشنیازدکەن کو، تو دێ شێی، تو دشێی ئەنجامبدەی، باشترە تو (دێ باشتربیت تو)، تو بۆچی ئەڤی کاری ناکەی ... هتد. ب خۆڤە دگریت. وەکو:(**تو بۆچی ئەڤی کاری ب ئەڤی ڕەنگی ناکەی؟ دێ یێ ب سانەهیتر بیت**).

6- گوماندەربڕین(Doubts): بۆ بەرزکرنا ئاستێ هشیارییێ بۆ کارێن نەپەسەند, ئاستێ هشیارییێ ل بەرانبەر کارێن نەپەسەند بەرز دکەت. وەکو:(**ئەز یێ پشتراست نینم، کارێ تە یێ دروست بیت**).

7- گریمانەکرن (Hypothesis): پرسیارێن ڕەوانبێژی بۆ بەرزکرنا ئاستێ هشیارییێ ل دۆر کارێن نەپەسەند پێشکێشدکەت. وەکو(**ئەرێ تە جارەکا دی پەرتووکا خۆ خواند، پشتی تو ژێ خلاسبووی؟**).

8-سڤکاتیکرن(Ironic): سڤکاتیکرن ژی جۆرەکە ژ ڕەخنەیا نەڕاستەوخۆ کو ل ڤێرێ ئاخفتنکەر سڤکاتییێ ب گوهداری یان کەسەکی دکەت ب ڕێکێن جیاواز وەکو بکارهینانا پەیڤێن ئەرێنی یان ئاسایی بەلێ ب مەبەستەکا نەرێنی یان سڤکاتیکرنێ، ئەڤەژی ب مەبەستا کێمکرنا بهایێ کەسێ بەرانبەرە.

سڤکاتیکرن دبیت ب ڕێکا جنێودانێ بیت یان ب ڕێکا ناڤکرێتکرنێ بیت یان ب ڕێکا توانجێ[1] بیت. وەکو: (سەر مەزن چ دکەت). ئەڤە توانجە ب شێوەیێ سڤکاتیکرنێیە (عەلی و قادر، 2019: 104-106) یان ب ڕێکا کێمکرنا بهایی بیت.

2-2- ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ د حەیرانۆکێدا:

ئەڤ بەشە بۆ لایەنێ پراکتیکی هاتییە تەرخانکرن کو تێدا ئەو جۆرێن ستراتیجییەتێن ڕەخنەیێ ئەوێن د پشکا دوویێدا ئاماژە پێ هاتییەدان کو تایبەت بوون ب (نگوین-Nguyen)ڤە، ل سەر حەیرانۆکا کوردی یا دەڤەرا بەهدینان دێ هێنە پراکتیکرن. ئەوژی ب ئەڤی ڕەنگی ل خوارێ دیارکری:

2-2-1-ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ د حەیرانۆکێدا:

ل ڤێرێ دێ هەول هێتەدان ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ یێن (نگویین)ی دەستنیشانکرین، د پەرتووکا (حەیرانوك) یا (ئیسماعیل بادی)دا بهێنە دیارکرن:

1- هەڕکی

1-ئەز هەڤالا تە نینم
ئەز هەڤالا تە نابم..
کۆترکا شەپ شەرابم
کیڤیمە. کەهی نابم(بادی، 2021: 78)

[1] توانج: هەر وەکو ژ ناڤێ ئەوێ دیار کو مەبەستا ئەوێ تانلێدان و ڕەخنەگرتنە ب شێوەیەکێ نەڕاستەوخۆ و ب شارەزابوون دهێتە ئاڕاستەکرن و ل گەل هندێ ژی هەلگرا گیانێ ترانە وسڤکاتیکرن و پێکەنینییە (عەلی و قادر، 2019: 106).

د ئەڤێ نموونەیێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەڤڕکی هەیە ب ڕێکا مۆرفیمێن نەرێکرنێ(نی، نا). ل ڤێرێ کچکێ بۆ کوڕی هەڤڕکییا خۆ دیارکرییە کو ئەز بۆ تە نینم و بۆ تە نابم.

2-ئاشکەراکرنا ئاریشەیان

1-... ما من شوی کرییە پسمامۆ،

تو بۆی غەمگیر..(بادی، 2021: 78).

د ئەڤێ نموونەیێدا ڕەخنەگرتن ژ جۆرێ ئاشکەراکرنا ئاریشەیان هەیە کو ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆیە کو ژ لایێ دوتمامێڤە بۆ پسمامی هاتییە ئاڕاستەکرن، ل دەمێ ئاریشەیا کوڕی بۆ دیاردکەت کو ئەوژی(غەمگینی و پەریشانییە) و د هەمان دەمدا بۆ دیارکرییە کو تۆ یا غەمگینی و نابیت تۆ غەمگین بی، چونکی من چ شوی نەکرینە هەتا وە ل تە بهێت.

3- ئاشکراکرنا ئاستەنگان

1-... هەکە تە پارەکێ گران هەیە،

بابێ من تەماعکە

من ژ خۆڕا بینە..

هەکە تە ماهینەکا ببەز هەیە..

من ژی جانێ خۆڕا

برەڤینە..

هەکە تە چ ژ هەمیا نینە

تو لکلێسا بابێ خۆ ڕوینە...(بادی، 2021: 149-150)

ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆیە ژ جۆرێ ئاشکراکرنا ئاستەنگان د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکیدا هەیە کو ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە ئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ دبێژتێ (**هەکە تە چ ژ هەمیا نینە تو لکلێسا بابێ خۆ ڕوینە**) ئانکو هەرە کوچکا بابێ خۆ بروینە و خۆ ماندی نەکە و ژ من ڤەبە کو ل ڤێرێ کچ هەلویستی و ئاستەنگان بۆ کوڕی دیاردکەت، ل دەمێ دبێژیتێ ئەگەر تە پارە و ماهین نەبن، خۆ ب منڤە نەکە و خۆ دویربێخە.

2-لاوکێ من نەزانە،

.. نێ بچویکە

ماهینا کوڕەلاوکێ من،

جوانیکە(بادی، 2021: 126)

ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆیە ژ جۆرێ **ئاشکراکرنا ئاستەنگان** د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکیدا هەیە کو ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە ئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ دبێژتێ (**لاوکێ من نەزانە، نێ بچویکە**) ئانکو ل ڤێرێ کچکێ ئاستەنگێن دکەڤنە د ناڤبەرا ئەواندا دیاردکەت، ئەوژی ل دەمێ دبێژیت:(نەزانە، بچویکە) ب ئەڤێ چەندێ ڕەخنە د ناڤ سالۆخکرنا ئەوێدا بۆ کوڕی دیاردبیت.

4- سزادانا دەرئەنجامێن خراب

1-... خەلکێ گوندی هەمیا زانی

ل سەرمە کر کافرستانی..(بادی، 2021: 110)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ سزادانا دەرئەنجامێن خراب هەیە و ژ لایێ کوڕیڤە بۆ خەلکێ گوندی هاتییە ئاڕاستەکرن، ل دەمێ دبێژیتە کچکێ (**ل سەر مە کر کافرستانی**).

5-ڕەخنەگرتنا دژوار

وەکو:

1-لاوکێ من نەزانە بچیکە..

ماهینا لاوکێ من،

جانیکە...(بادی، 2021: 21)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە ئاڕاستەکرن، ژبەرکو دەربرینێن. وەکو: (**نەزان و بچیك**) تێدا هاتینە بکارهینان و لاوکێ خۆ پێ سالۆخکرییە.

2-خەسیی ببەن تاوتێ

تو بەس بکە ڕاوتە ڕەوتی

ئێڤارە ل بیکی خەوتێ..(بادی، 2021: 28)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا بویکێ ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار بۆ خەسیێ پێشکێشکرییە، ژبەرکو دەربرینا (**ڕاوتە ڕەوتی**) تێدا هاتییە بکارهینان کو ب واتایا دەنگەدەنگ و قەربالغ دهێت.

3-... گدیبابێ مێرا، دارەکێ ل زەندا من وەراندی..

ژ ئەنیشکی پێدا شکێناندی...(بادی، 2021: 58)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنا دژوار کو سەر ب ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆڤەیە و ژ لای ژنێ بۆ زەلامی هاتییە پێشکێشکرن، ژبەرکو دەربرینا (**گدیبابێ مێرا**) تێدا هاتییە بکارهینان.

4-بابێ منۆ..

کۆڤلێ بەنێ..

بینە سەرێ زنارێ..

ئاگری بەردەنێ...(بادی، 2021: 73)

د نموونەیا ناڤبڕیدا ڕەخنەگرتنا دژوار یا ڕاستەوخو هەیە و کچێ بۆ بابێ خۆ ئاڕاستەکرییە ،ئەوژی ل دەمێ بەحسێ ئاگر بەردانا ئەوی دکەت.

5-... کوڕکۆ دینۆ..

گەر هەبن کورمانج،

ما پسمیر چ سەنە.. !!(بادی، 2021: 84)

ل ڤێرێ کچێ ڕەخنەگرتنا دژوار بۆ پسمامی پێشکێشکرییە، ل دەمێ دبێژیتێ: (**ما پسمیر چ سەنە**).

6-تو وێ نەزانی..

تو وێ نەزانی..

لاوکی دەلال، تو وێ نەزانی..(بادی، 2021: 94)

ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار د نموونەیا حەیرانۆکا ل سەربدا هەیە، ئەوژی ل دەمێ لاوکێ خۆ ب (**نەزان**) وەسفدکەت کو ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە ئاڕاستەکرن،

7-... مرۆڤی شۆڤەکا خوە هەبیت

بۆ دلێ خۆ گێسن کربیت

تەڕەسەکی تەرس بابا،

بێتن تۆڤێ خو پاڤیتێ..(بادی، 2021: 103)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار ژ لایێ زەلامەکیڤە بۆ زەلامەکی دی دهێتە ئاڕاستەکرن، ل دەمێ ئەوی (**ب تەرسەکێ تەرەس باب**) وەسفدکەت.

8-... ئەز دێ بێژمێ بابو:

خودێ خراب بکت مالا گورگا،

ئەو بیت خواری ل بەر سەبابی شڤانی..(بادی، 2021: 107)

ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار ل ڤێرێ دیاردبیت کو ژ لایێ کچێڤە بۆ شڤانی هاتییەئاڕاستەکرن، ل دەمێ ئەوی ب (**سەباب**) وەسفدکەت.

9-... تە مالا خۆرتا خرابکر

ب حەنەك و درەوا..(بادی، 2021: 113)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار ژ لایێ کوریڤە بۆ کچێ هاتییەئاڕاستەکرن، ل دەمێ ئەوێ ب (**درەوین**) وەسفدکەت.

10-مەمکێت جانا من،

فنجانێت فەرفوورینە..

..هەی گاورێ گاور بابێ ،

تو چ دبێژی،(بادی، 2021: 114)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ژ جۆرێ دژوار هەیە ژ لایێ کوریڤە بۆ کچێ هاتییە ئاراستەکرن، ل دەمێ بەحسێ (**گاورێ گاور بابێ**) وەسفدکەت.

11- کچێ دینێ

گدیبابی،

ئەز وەناکم.. ئەز وەناکم..(بادی، 2021: 115)

ڕەخنەگرتنا دژوار د نموونەیا ل سەریدا ژ لایێ زەلامیڤە بۆ کچێ هاتییە ئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ ئەوێ ب (**گدیبابێ**) وەسفدکەت.

12-... ژ گۆلێت محەمەدی، ئەز تە بهێن ناکم..

تو ببیە حوورییەك ئەی لێ سەبابێ،

بخودێ تە مار ناکم..(بادی، 2021: 116)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار کو ژ لایێ زەلامیڤە بۆ کچێ هاتییە ئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ دبێژیتێ تو (**سەباب**)ی.

13-کۆڕکۆ دینو

تۆ نەمیری، نە جوامێری..

بێهنەکێ وەرە مالا مە

ب شەڤبیری..(بادی، 2021: 124)

ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار د ئەڤێ نموونەیێدا ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە ئاڕاستەکرن، ل دەمێ ئەوی ب (**نەمێر و نەجوامێر**) وەسفدکەت.

14-ئەڤا دلا، گۆتە دلا..

خولی ب سەری دینو و بێئاقلا..

هەکو گولشیلانا، دئینە ڕێزا ڤان سۆرەگولا..(بادی، 2021: 133)

بکارهینانا پەیڤێن (**دین و بێئاقل**) د نموونەیا حەیرانۆکا ل سەریدا ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوارە کو ژ لایێ کەسەکی بۆ هژمارەکا کەسێن دیارکری د ناڤ جڤاکیدا هاتینە ئاڕاستەکرن.

15-حەیرانۆ هشتی..

دەرڤوینا تە دریا بوو،

پەحنیا تە کەلشتی..(بادی، 2021: 144)

کچ دبێژیتە کوڕی (**دەرڤوینا تە دریا بوو، پەحنیا تە کەلشتی**) کو ئەڤە ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆیە ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار.

16-بێژین دبێژینە..

ڕویکیت وان دسۆرن،

مەمکێت وان دچرمسینە..

هندی خۆ کل بدەن،

هەر بەرمایکێت خەلکینە..(بادی، 2021: 147-148)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار ژ لایێ کەسەکیڤە بۆ بێژنان هاتییە ئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ ئەوان ب (**بێژی و مەمك چرمسی و بەرمایکێت خەلکی**) وەسفدکەت.

17-کۆڕکۆ دینو

تەرەسۆ تەرەس بابۆ

پا بخودێ ڕاستە،

بارا درەوێ تێدا نینە...(بادی، 2021: 149)

وەسفکرنا کچێ بۆ کوڕی ب(**تەرەس و تەرەسباب**) د نموونەیا ناڤبریدا دبیتە ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار.

18-بابکێ من، کۆڤلێ بەنێ

بینە ناڤ دەشتێ ئاگری بەردەنێ

هەکە نەسۆت بڤرێت خەربەندا ببەنێ(بادی، 2021: 62)

وەسفکرنا کچێ بۆ بابێ خۆ ب (**کۆڤلێ بەنێ، ئاگری بەردەنێ، بڤرێت خەربەندا ببەنێ**) د نموونەیا ناڤبریدا زمانەکێ زڤر بکارهینایە و دبیتە ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار.

19-کوڕکۆ دینۆ

وەرە مالا مە، ب مێهڤانی..

ئەزێ بۆ تە سەژێکەم

نێرییێ کەڤر، شەکی، دگەل بەرانی..

خودێ خراب بکت مالا گورگا،

ئەو بێت خوارین

ل بەر سەبابێ شڤانی..(بادی، 2021: 107).

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار ژ لایێ کچێڤە بۆ شڤانێ پەزی هاتییەئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ ئەوی ب **(سەباب)** وەسفدکەت.

20-کچێ دینێ

ئینشەلا خودێ مالا وی خراب بکەت،

یێ نەهێلایی،

بکەڤمە بەر کێلەکێ

ل بە تەنشتێ(بادی، 2021: 112)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار ژ لایێ کوڕیڤە بۆ زەلامەکی**(کو بابێ کچێیە)** هاتییە ئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ نەفرەتان لێ دکەت و دبێژیتێ**(ئینشەلا خودێ مالا وی خراب بکەت)**.

21-کراسسۆرێ

تە مالا خۆرتا خرابکر

ب حەنەك و درەوا(بادی، 2021: 113)

وەسفکرنا کوڕی بۆ کچێ ب(درەوا)ن د نموونەیا ناڤبڕیدا دبیتە ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار.

22-کچێ دینێ

ژ گولیلکێت محەمەدی، ئەز تە بێهن ناکم..

تو ببیە حووریەك هەیلێ سەبابێ،(بادی، 2021: 116)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار ژ لایێ کوڕیڤە بۆ کچێ هاتییە ئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ ئەوێ ب **(سەباب)** وەسفدکەت.

23-دایکێ ئیشەلا هەچیێ ببیتە،

سەبەبێ دو دلا،

سەرێ پاییزێ لێ بچیت گایێ جۆتی،

سەرێ بهارێ لێ بچیت،

عەزیزێ ل بەر دلی(بادی، 2021: 116)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار ژ لایێ کوڕیڤە بۆ **(ئەوێن دلان ژێکڤە دکەت)** هاتییە ئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ نەفرەتان ل ئەوان دکەت و دبێژیتە ئەوان **(سەرێ پاییزێ لێ بچیت گایێ جۆتی، سەرێ بهارێ لێ بچیت، عەزیزێ ل بەر دلی)**.

24-ئەز ل گازێ، تو ل گازێ

سەد حەیف و مخابن ژنکێت جوان،

ل بەر مێرێت پیس و چەپەلدا،

برازێ(بادی، 2021: 138)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار ژ لایێ کچێڤە بۆ **(زەلام)**ان هاتییە ئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ دبێژیتە ئەوان **(سەد حەیف و مخابن ژنکێت جوان، ل بەر مێرێت پیس و چەپەلدا، برازێ)**.

25-بیژن دبیژینە..

ڕویکێت وان دسۆرن،

مەمکێت وان دچرمسینە

هندی خۆ کل بدەن،

هەر بەرماییکێت خەلکینە..(بادی، 2021: 147-148)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار هەیە کو ژ لایێ کوڕیڤە بۆ بیژنان هاتییە ئاڕاستەکرن، ئەوژی ل دەمێ دبێژیت: **(بیژن دبیژینە،مەمکێت وان دچرمسینە، هەر بەرماییکێت خەلکینە)** کو ل ڤێرێ شکۆمەندی و بهایێ بیژنان ژ لایێ کوڕیڤە هاتینەکێمکرن و ئەڤەژی شکاندن و ڕەخنەیەکا ڕاستەوخۆیە دەربارەی بیژنان.

26-... ژنکۆکا خۆ بەردە

مالا خۆ ژ ڤی گوندی بارکە،

دەیکۆکا خۆ بکوژە..(بادی، 2021: 115)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار هەیە ژ لایێ کچێڤە بۆ زەلامی هاتییەئاڕاستەکرن، ل دەمێ دبێژیتێ: **(ژنکۆکا خۆ بەردە، مالا خۆ ژ ڤی گوندی بارکە، دەیکۆکا خۆ بکوژە)**. ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ل ڤێرێ د هندێدایە کو کچ داخوازا گوهۆڕینێ بەلێ ب شێوەیەکێ ڕاستەوخۆ و ئاشکەرا ژ کوڕکی دکەت و ئەوی هانددەت کو ئەوان کار و کریارێن ل سەری بکەت.

27-کوڕکۆ دینۆ

بابێ خۆ بکوژە،

دایکێ هەبیکە، ژنا خۆ بەردە،

هەسپێ خۆ بفرۆشە،

ڕەزکێ خۆ بدە...من بۆ خۆ بینە(بادی، 2021: 88)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ ڕەخنەگرتنا دژوار هەیە ژ لایێ کچێڤە بۆ زەلامی هاتییە ئاڕاستەکرن، ل دەمێ دبێژیتێ: **(بابێ خۆ بکوژە ، دایکێ هەبیکە، ژنا خۆ بەردە، هەسپێ خۆ بفرۆشە، ڕەزکێ خۆ بدە)**. ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ل ڤێرێ د هندێدایە کو کچ داخوازا گوهۆڕینێ بەلێ ب شێوەیەکێ ڕاستەوخۆ و ئاشکەرا ژ کوڕکی دکەت و ئەوی هانددەت کو ئەوان کار و کریارێن ل سەری بکەت.

6-هەلسەنگاندنا نێگەتیڤ

وەکو:

1... هەکە تو مێرەکی مێری،

وەرە من برەڤینە

ببە بریفکا شێخا لبەر مەزاری...(بادی، 2021: 19)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەکا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا نێگەتیڤ ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە ئاڕاستەکرن، ژبەرکو دەربڕینا: **(هەکە تو مێرەکی مێری، وەرە من برەڤینە)** تێدا هاتییەبکارهینان.

2... لاوكێت چاخی چ دبێبەختن،

د بێقەرارن.. درەوینن..(بادی، 2021: 93)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆكێدا ڕەخنەگرتنەكا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا نێگەتیڤ ژ لایێ كچێڤە بۆ كوڕان هاتییە ئاراستەكرن، چونكی ئەوان ب بێبەخت و بێقەرار و درەوین وەسفدكەن. ئەڤژی ل دەمێ دبێژیتە ئەوان: **(بێبەختن، بێقەرارن، درەوینن)**.

3-... بەس ڕۆژێ سێ جارا،

دناڤ هەڤاڵ و هۆگرێت مندا

بێژە كچێ

من سەر مەمكێت تە دیتینە..(بادی، 2021: 150)

د حەیرانۆكا ناڤبریدا ڕەخنەگرتنەكا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا نێگەتیڤ هەیە كو كوڕەك دبێژیتە كوڕەكی د ناڤ هەڤاڵ و هۆگرێن مندا بێژە كچێ: **(من سەر مەمكێت تە دیتینە)**.

4-كوڕكۆ دینۆ...

مادەم تە زانی ناڤێ تە،

ل ناڤ دەفتەرا حكومەتێ دایە،

تە بۆ تالع و بەختێ من كچكێ ڕەش كر(بادی، 2021: 21)

د نموونەیا حەیرانۆكا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەكا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا نێگەتیڤ هەیە كو كچك دبێژیتە كوڕكی: **(تە بۆ تالع و بەختێ من كچكێ ڕەش كر)** ل ڤێرێ كچكێ هەلسەنگاندنا نیگەتیڤ بۆ ڕەفتار و كریارێن كوڕكی دكەت كو كوڕكی كچك ب ئەوان زانارییان ئاگەهدارنەكرییە.

5-كوڕكۆ دینۆ

تۆ نەمێری، نەجوامێری..

بێهنەكێ وەرە مالا مە

ب شەڤێرێ..(بادی، 2021: 124)

د حەیرانۆكا ناڤبریدا ڕەخنەگرتنەكا ڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا نێگەتیڤ هەیە كو كچك دبێژیتە كوڕی: **(تۆ نەمێری، نەجوامێری)**.

2-1-3- نیشاندانا ئاماری بۆ ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ:

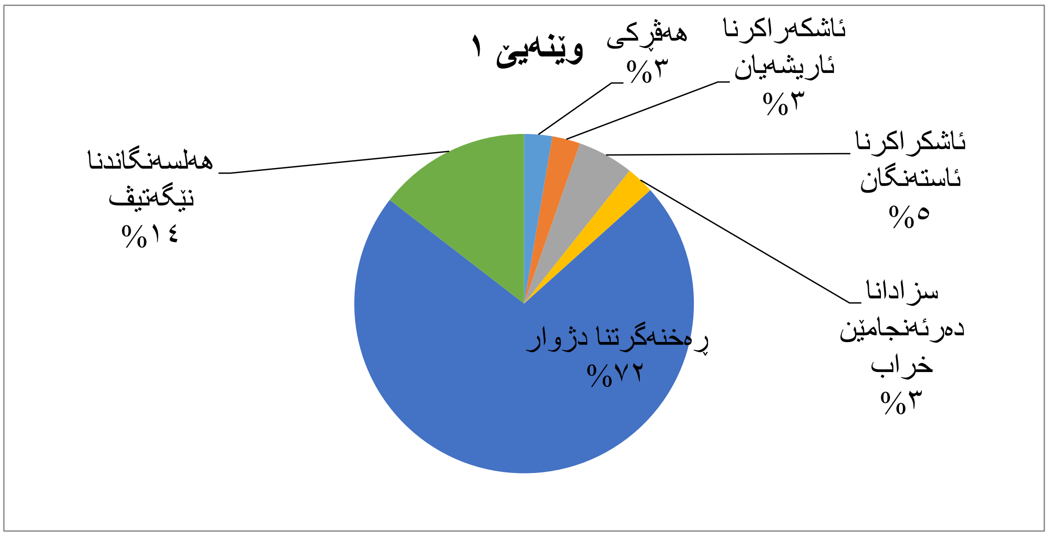

2-2-2-ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن نەراستەوخۆ د حەیرانۆكێدا:

ل ڤێرێ دێ هەوڵ هێتەدان ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن نەراستەوخۆ یێن(نگوبین)ێ دەستنیشانكرین، د پەرتووكا (حەیرانۆك) یا (ئیسماعیل بادی)دا بهێنەدیاركرن:

1-هەلسەنگاندنا دوماهی

كوركۆ دینۆ..

دەورێ حەفت زەمانا !!

كچ بۆ بابێ بینە ماڵ و بینە كورە..(بادی، 2021: 153)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆكێدا ڕەخنەگرتنەكا چێاكی یا ب شێوەیەكی نەراستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا دوماهی ژ لایێ كچێڤە بۆ كوری هاتییە ئەنجامدان، ئەڤژی ل دەمێ دبێژیت:**(كێ دیتیە... كچ بۆ بابێ بینە ماڵ و بینە كورە)**. ئانكو دیاردكەت كو كچ یێن خەلكینە و نەیێن بابانە وەكو كوڕ یێن بابان. ئەڤ دیتنە بنەمایە ل دەڤ كچێ بۆ ڕەخنەگرتنێ.

2- كوركۆ دینۆ..

كێ دیتیە،

دەورێ حەفت زەمانا

كچكا سپی و كوركێ ئەسمەر..(بادی، 2021: 67)

د نموونەیا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەكا نەراستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا دوماهی هەیە كو ژ لایێ كچێڤە بۆ كوری هاتییەكرن، ل دەمێ دبێژیت:**(كێ دیتیە، دەورێ حەفت زەمانا كچكا سپی و كوركێ ئەسمەر)** بیت. ئانكو چێنابیت و چێنەبوویە كچكا سپی بۆ كوركێ ئەسمەر بیت، بەلكو سپ بۆ سپییانە و ئەسمەر بۆ ئەسمەرانە و ئەڤ هەلسەنگاندنە بنەمایە ل دەڤ كچێ بۆ ڕەخنەگرتنێ.

3-...کێ دیتییە،

دەورێ حەفت زەمانا،

دۆتمام ل هیڤیا پسمامی ڕوینشتی..(بادی، 2021: 144)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکیدا ڕەخنەگرتنەکا نەراستەوخۆ ژ جۆری هەلسەنگاندنا دوماهی هەیە کو ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە ئەنجامدان، ئەوژی ل دەمێ دبیژیت:(**کێ دیتییە، دەورێ حەفت زەمانا، دۆتمام ل هیڤیا پسمامی ڕوینشتی**) کو ئەڤە ب کریارەکا مەحال نیشاندایە، چونکی دوتمام بێوەفا نیشاندایینە و ئەڤە دیتنە بنەمایەکە ل دەڤ ئەوێ کچێ بۆ ڕەخنەگرتنێ.

4-کۆڕکۆ دینۆ

کێ دیتیە دەورێ حەفت زەمانا

کچ بۆ بابێ بوویە ملکە..(بادی، 2021: 48-49)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەك ب شیوەیەکی نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا دوماهی ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە پێشکێشکرن، ئەوژی ل دەمێ دبیژیت:(**کێ دیتیە دەورێ حەفت زەمانا، کچ بۆ بابێ بوویە ملکە**). ئانکو دیاردکەت کو کچ مولکێن بابان نینن و بێن خەلکینە و ئەڤ دیتنە ل دەڤ کچێ یاسا و بنەمایە و ب ئەڤێ چەندێ هەلسەنگاندنا خۆ دکەت.

5- کۆڕکۆ دینۆ

کچکێت کچین ژ حەفت سالییێ وێڤە،

ل مالبابێدا، بێ یار نابن(بادی، 2021: 71)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەك ب شیوەیەکی نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا دوماهی ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە نیشاندان، ئەوژی ل دەمێ دبیژیت:(**کچکێت کچین ژ حەفت سالییێ وێڤە، ل مالبابێدا، بێ یار نابن**) کو ل ڤیرێ هەلسەنگدنەك ب شێوەیێ گشتگیرکرنێ بۆ کچکێن خودان تەمەنەکێ بچویك کو سەر حەفت سالی هاتییە ئەنجامدان، ل دەمێ دیاردکەت کو کچێکن ژ سەر تەمەنێ حەفت سالی، هەمی خودان یارن و ئەڤ بنەمایەکە ل دەڤ کچێ بۆ ڕەخنەگرتنێ.

6-دلێ منۆ..

کۆتر فڕین..چوونە لیسا

سەد حەیف و مخابن،

مێر بێنە کوشتن،

ب دەستێت پیسا..(بادی، 2021: 73)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەك ب شیوەیەکی نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا دوماهی ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە نیشاندان، ئەوژی ل دەمێ دبیژیت:(**سەد حەیف و مخابن، مێر بێنە کوشتن، ب دەستێت پیسا**) کو ل ڤیرێ خەمگینی و داخبارییا خۆ دیاردکەت بۆ مرۆڤێن قارەمان و عەگیدان ل دەمێ سەر دەستێ پیس و چەپەلان بهێنە کوشتن کو ل ڤیرێ ل دەڤ کچێ ئەڤە بنەما و یاسایە کو نابیت عەگید ب دەستێ چەپەلان بهێنەکوشتن و ئەڤەژی بنەمیەکە ل دەڤ بۆ ڕەخنەگرتنێ.

7-پێلاڤا دپێ کچکێ،

نەعالا سپییە..

ل مابەینا من و بەژنا بلند،

کرییە بێبەختییە..(بادی، 2021: 73)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەك ب شیوەیەکی نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا دوماهی ژ لایێ بابێ کچێڤە بۆ کچێ هاتییە پێشکێشکرن، ئەوژی ل دەمێ دبیژیت:(**ل مابەینا من و بەژنا بلند، کرییە بێبەختییە**). ئانکو ل ڤیرێ کوڕك ڕەخنەیێ ل بابێ کچێ دگریت و ئەوی ب مرۆڤەکێ بێبەخت دبینیت، بەلگە ژی ل دەمێ دبێژیت نەعالا سپی یا ل بەر کچێ ئانکو سپییاتی سیمبۆلێ پاکی و ڕەوشتپاقژییێیە.

8-حەیرانێ مالێ چوو زۆزانا،

یارێت نوی گرتن،

ئەز ژ بیر کرم(بادی، 2021: 144)

د ئەڤێ نموونەیا حەیرانۆکێدا ڕەخنەگرتنەك ب شیوەیەکی نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ هەلسەنگاندنا دوماهی ژ لایێ کچێڤە بۆ کوڕی هاتییە پێشکێشکرن، ئەوژی ل دەمێ دبیژیت:(**یارێت نوی گرتن، ئەز ژ بیر کرم**). ئانکو ل ڤیرێ کچ ڕەخنەیێ ل کوڕی دگریت و ئەوی ب مرۆڤەکێ بێوەفا و بێوژدان وەسفدکەت.

2- پێشنیازا گوهۆڕینێ

1-کوڕکو دینۆ

دێ چنگلێ من بگرە و برەڤینە

ببە مالا سۆفی عەبدلا ئاغایی

دێ من ب حەلالی، ل خۆ مار کەی(بادی، 2021: 126)

د نموونەیا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ پێشنیازا گوهۆڕینێ هەیە، چونکی ب نەڕاستەوخۆیی کچك ڕەخنەیێ ل هەلویستێ کوڕکی دگریت، ئەوژی ژبەر نەبوونا هەولێن ڕەڤاندنا ئەوێ، ئەڤەژی د هندێدا دیاردبیت، ل دەمێ کچك دبێژیتێ: تو بۆچی من نارەڤینی؟

2-کچکێ دینێ

وەرە دەرێ..

دێ تە ڕەڤینم

بەمە ل دەڤ ئاغاکێ پشدەرێ(بادی، 2021: 128)

د نموونەیا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ پێشنیازا گوهۆڕینێ هەیە، چونکی ب نەڕاستەوخۆیی کوڕك ڕەخنەیێ ل هەلویستێ کچێ دگریت، ئەوژی ژبەر ڕازینەبوونا ئەوێ کو خۆ بدەتە ڕەڤاندن ل گەل کوڕی، ئەڤەژی د هندێدا دیاردبیت، ل دەمێ کوڕك دبێژیتێ: تو بۆچی ناهێی تە برەڤینم؟

3-کوڕکۆ دینۆ

دێ وەرە چنکلێ من بگرە

برەڤینە،

ببە زۆزانا،

ل ناڤ عەجەمان(بادی، 2021: 129)

د نموونەیا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ پێشنیازا گوهۆڕینێ هەیە، چونکی ب نەڕاستەوخۆیی کچك ڕەخنەیێ ل هەلویستێ کوڕکی دگریت، ئەوژی ژبەر نەبوونا هەولێن ڕەڤاندنا ئەوێ، ئەڤەژی د هندێدا دیاردبیت، ل دەمێ کچك دبێژیتێ: دێ وەرە من برەڤینە؟

4-کوڕکۆ دینۆ

کۆرا دانکێ مالا

ب دارمازی..

دێ ل تە کەمە هەوار و جۆتەك گازی..

دێ وەرە، نیمالێت مە بارکر

دا خاترا خۆ بخوازی(بادی، 2021: 130-129)

د نموونەیا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ پێشنیازا گوهۆڕینێ هەیە، چونکی ب نەڕاستەوخۆیی کچك ڕەخنەیێ ل هەلویستێ کوڕکی دگریت، ئەوژی ژبەر پشتگوهاڤێتنا ئەوێ ژ لایێ کوڕیڤە، ئەڤەژی د هندێدا دیاردبیت، ل دەمێ کچك دبێژیتێ: دێ وەرە، نیمالێت مە بارکر.

3- گوماندەربڕین

1-کوڕکۆ دینۆ..

خۆزی من زانیبا،

تو عاشقێ منی یان سحربەندی(بادی، 2021: 69)

د نموونەیا ناڤبڕیدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ گوماندەربڕینێ هەیە، چونکی ل ڤێرێ کچ ب کوڕی ب گومانە و نزانیت کا کوڕ یارێ ئەوێیە یان فێلبازییان ل گەل دکەت. ل ڤێرێ کچکێ ئاستێ هشیارییێ بۆ کارێ نەپەسەند کو (**سحربەندی**)یە بەرزکرییە کو (**سحربەندی**) سیمبۆلە بۆ فێلبازی و حیلێ و ب ئەڤێ چەند ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ پێشکێشی کوڕی کرییە.

2-ژ شەڤکۆکێت ڤا خوازگینیا..

بابێ منۆ هەکە دێ من دەنێ..

ئەڤە من سەرکێ خۆ هەلینا..

ئەگەر ژی هوین من نادەنێ..

دێ بێژمە مەلایەکێ، دا بهێتن

ل من بخوینیت دەورەکێ و دو یاسینا..(بادی، 2021: 105)

د نموونەیا ناڤبڕیدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ گوماندەربڕینێ هەیە، چونکی ل ڤێرێ کچ ب بابێ خۆ ب گومانە و نزانیت کا دێ ئەوێ دەتە یارێ ئەوێ یان نە. ل ڤێرێ کچکێ ئاستێ هشیارییێ بۆ کارێ نەپەسەند کو (**نەدانا ئەوێ بۆ یارێ ئەوێ**) بەرزکرییە و ئەڤەژی ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆیە ژ کچێ بۆ بابێ خۆ و ئەڤێ ڕێکگرتنێ بەرانبەر شویکرنا ئەوێ.

4-سڤکاتیکرن

1-ناڤێ لاوکێ من،

حەسەنە..

سەرمەزنە، لێڤلەگەنە(بادی، 2021: 82)

د نموونەیا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ سڤکاتیکرنێ هەیە کو دچیتە د ناڤ توانجێدا، ب ڕێکا بکارهینانا دەربڕینێن(**سەرمەزنە، لێڤلەگەنە**). ل ڤێرێ کچێ ڕەخنەیەکا نەڕاستەوخۆ ب ڕێکا توانجێ و د قالبێ ترانە و پێکەنینێدا ئاراستەی سەر و سیمایێن کوڕی -کو یارێ ئەوێیە- کرییە و توانج ب خۆ ژی ڕێکەکە ژ ڕێکێن ڕەخنەگرتنا نەڕاستەوخۆ.

2-هەرێ کچێ

تو یا دینی..

ل دەرێ خانیکێ مە دهێی و

خۆ دهەژینی..

ئەڤرۆکی من حەفت یارێت هەین،

دێ تە دەمە ب مزگینی..(بادی، 2021: 82)

د نموونەیا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ سڤکاتیکرنێ هەیە کو دچیتە د ناڤ کێمکرنا بهایدا ، ئەوژی ب ڕێکا دەربڕینا: (**دێ تە دەمە ب مزگینی**). ل ڤێرێ کوڕی ڕەخنەیەکا نەڕاستەوخۆ ب ڕێکا کێمکرنا بهای ئاراستەی کچێ کرییە و بۆ دیارکرییە کو تو بۆ من خەم نین و چ بها ژی تە نینە و چوون و هاتنا تە ژی ل دەرێ خانییێ مە چ کاریگەرییێ ل من ناکەت و بێمفایە.

3-کوڕکۆ دینۆ

ئەزا شەنگم ئەزا شۆخم

ها ڕویکێت من خورمەنە

دێ مەرگێ هەر حەفت یارێت تە،

دبەر بسکا خۆڕا ئێخم(بادی، 2021: 82)

د نموونەیا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ سڤکاتیکرنێ هەیە کو دچیتە د ناڤ کێمکرنا بهایدا، ئەوژی ب ڕێکا دەربڕینا:(**دێ مەرگێ هەر حەفت یارێت تە، دبەر بسکا خۆڕا ئێخم**). ل ڤێرێ کچکێ ڕەخنەیەکا نەڕاستەوخۆ پێشکێشی حەفت یارێن کوڕی کرییە و بهایێ ئەوان کێمکرییە و وەسا دیارکرییە کو گیانێ هەر حەفت یارێن تە، ل دەڤ من وەکو تۆقەکێیە و دێ کەمە د بەر بسکا خۆڕا.

4-تو ل سەر بانا،

نەمەشینە..

ئەز یا تەمە،

خەلکێ دینە(بادی، 2021: 90)

د نموونەیا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ سڤکاتیکرنێ هەیە کو دچیتە د ناڤ توانجێدا، ب ڕێکا بکارهینانا دەربڕینا(**خەلکێ دینە**) کو ل ڤێرێ ڕەخنەیەکا نەڕاستەخۆ ب ڕێکا توانجێ ئاراستەی عەقلێ خەلکی کرییە، ئەوژی د قالبێ ترانە و پێکەنینێدا .

5-حەیرانێ دلێ من

هڤشییێ پشکلا

میرکێ من کاتا هەڤرستییە

ل سەرێ ملا(بادی، 2021: 146)

د نموونەیا ل سەریدا ڕەخنەگرتنەکا نەڕاستەوخۆ ژ جۆرێ سڤکاتیکرنێ هەیە کو دچیتە د ناڤ توانج و کێمکرنا بهایدا، ب ڕێکا بکارهینانا دەربڕینا(**هڤشیێ پشکلا**) کو ل ڤیرێ شکۆمەندی و بهایێ زەلامی هاتینە کێمکرن و ئەڤەژی شکاندن و ڕەخنەیەکا نەڕاستەوخۆیە دەربارەی حەیرانێ دلێ ئەوێ، چونکی واتایا سیمبۆلی یان ڕەخنەیی یا (**هڤشیێ پشکلا**) وەسفەکا زۆر نزمە بۆ کەسەکی دهێتەکرن کو مژویلی کارێن پیس و پیمفا و بێبها بیت.

3-2-2-نیشاندانا ئاماری بۆ ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن نەڕاستەوخۆ:

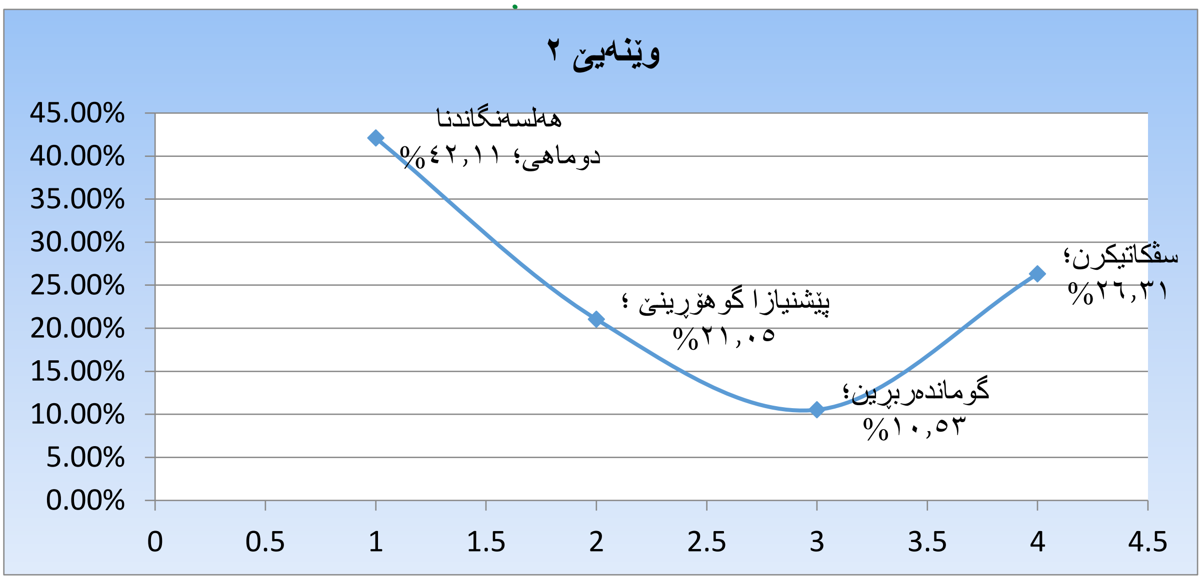

3-3-2-نیشاندانا ئاماری بۆ ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ پێکڤە:

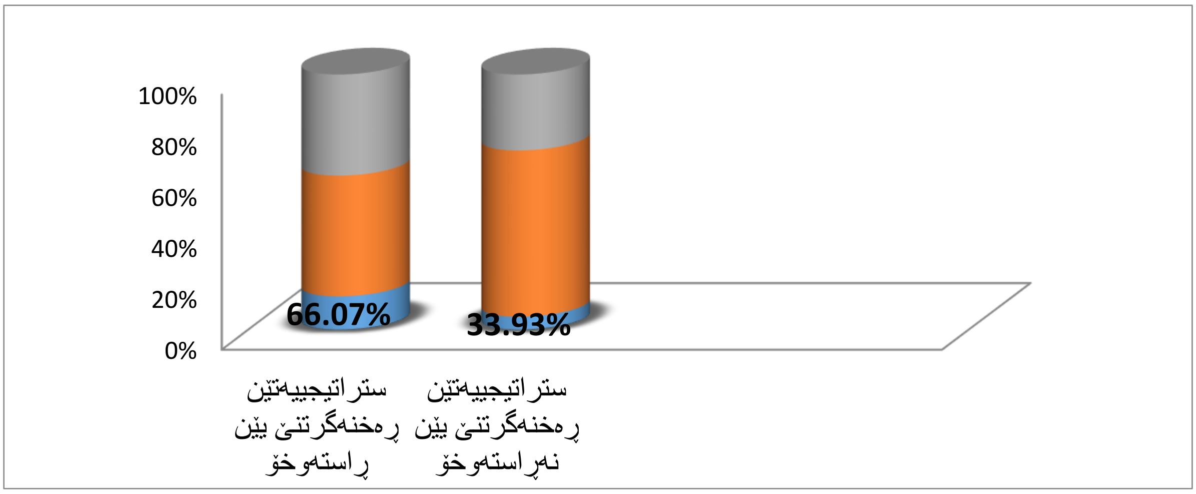

3- ئەنجام:

پشتی ڤەکۆلین ب دوماهیک هاتی، ئەڤ ئەنجامە ب دەستڤە هاتن:

1. ستراتیجییەتێن کریارا ڕەخنەگرتنێ د پەرتووکا (حەیرانۆك) یا (ئیسماعیل بادی)دا ب شێوازەکێ هونەری و هەستسۆزی دهێنە دارشتن و چ ب شێوازێ ڕاستەوخۆ یان ب شێوازێ نەڕاستەوخۆ بن.
2. هەمی ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ ل دویڤ مودێلا نگوییێ د ناڤ حەیرانۆکا کوردی د پەرتووکا (حەیرانۆك)دا ناهێنەدیتن، ژبەرکو ژ سەرجەمێ هەشت ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ، شەش ستراتیجی هاتینە دیتن و ژ سەرجەمێ هەشت ستراتیجییەتێن نەڕاستەوخۆ، چار ستراتیجیێ د ناڤ حەیرانۆکا کوردیدا پەیرەوبووینە. ئەڤەژی ژبەر دوو ئەگەرایە: 1-کەرەستەیێ ڤەکۆلینێ حەیرانۆکە و ب تایبەت یێن د ناڤ پەرتووکا (ئیسماعیل بادی)دا، ئانکو کەرەستەیێ ڤەکۆلینێ یێ سنۆردارکرییە. 2-کەلتووری کوردی یێ جودایە ژ کەلتووری بیانی.
3. حەیرانۆکێن کوردی د پەرتووکا (حەیرانۆك)دا پتر پەنا بۆ جۆرێ ستراتیجییەتا ڕەخنەگرتنێ یا دژوار برییە ب ڕێژەیا 72% ئەوژی د چارچۆڤێ ستراتیجییەتێن ڕاستەوخۆدا، ئەڤەژی ژبەر هندێیە کو حەیرانۆك ب شێوەیەکێ ڕاستگۆ و ڕاستەوخۆ دهێتە پێشکێشکرن و یا

خودان هەست و سۆزێن كویرە و وەكو كارڤەدانەكێ بوو بۆ سیستەمێ هۆزایەتی ئەوێ ڕێگری ل ئازادی و ئەڤینییێ دگرت.

4. ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن ڕاستەوخۆ، ئەوێن د پەرتووكا (حەیرانۆك) یا(ئیسماعیل بادی)دا نەهاتینەبكارهینان بریتینە ژ: (ڕەتكرن، گەفكرن)ێ و ئەڤەژی پتر ژبەر هندێیە كو د حەیرانۆكێدا دیالۆگ د ناڤبەرا كوڕی و كچێدایە و هەر دووك هەولددەن ئێك و دوو نەشكێنن و ئاخفتنا ئێك و دوو ڕەتنەكەن. ژ ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنێ یێن نەڕاستەوخۆ كو د هەمان پەرتووكێدا نەهێنە دیتن، بریتینە ژ(ڕاستڤەكرن، گریمانەكرن، شیرەتا گوهۆڕینێ، داخوازا گوهۆڕینێ)، ئەڤەژی ژبەر هندێیە كو حەیرانۆك گەلەك گرنگییێ بابەتێن وەكو ڕاستڤەكرنا شاشییان و ڕستەیێن جێبەجێكرنێ و پرسیارێن ڕەوانبێژی... نادەت.

5. ستراتیجییەتێن ڕەخنەگرتنا ڕاستەوخۆ ب پترترین ڕێژە (66.07%)ژ یێن نەڕاستەوخۆ كو دبیتە(33.93%) هاتییە بكارهینان و ئەڤەژی دزڤڕیتە سروشتێ حەیرانۆكێ كو یا ڕوی ب ڕوییە و دەربڕینێ ژ بێدەنگییەكێ دكەت كو ئەڤیندار نەشیاینە بگەهنێ. دیسان یاخیبوونەكا ئاشكەرا و ڕاستەخۆیە ژ واقعی و سیستەمێ عەشیرەتگەرییێ.

لیستا ژێدەران:

ژێدەر ب زمانێ كوردی:

بادی، اسماعیل. (2021). حەیرانۆك – ژ تۆرێ زارگۆتنا كوردان(دەق و ڤەكۆلان). چاپخانەیا ئەنستیتویا كەلەپوورێ كوردی. دهۆك.

عەلی، شێرزاد سەبری و قادر، بدرالدین عبدالكریم.(2019). سڤكاتیكرن د زمانێ كوردیدا-ڤەكۆلینەكا پراگماتیكی. مجلة جامعة نوروز.المجلد 8. العدد 1.

عەلی، شێرزاد سەبری.(2020). كردەیا داخوازییێ د زمانێ كوردیدا ل دویڤ مودێلا (بلوم كولكا و ئولشتاین)ی. گۆڤارا زانستێن مرۆڤایەتی یا زانكۆیا زاخۆ. بەرپەندا(8). ژ(1). بپ 1-18.

عەلی، شێرزاد سەبری.(2023). تێگەهشتنا پراگماتیكێ. چاپا ئێكێ. چاپخانا بەهدینان. دهۆك.

ژێدەر ب زمانێ ئینگلیزی:

Ali, Shurooq Abboodi. (2020). A Cross-Cultural Study of Criticism Strategies: Iraqi and Malay ESL Learners.

DeClerck, Drew, and Susan Holtzman. 2018. To text or Talk: Does Communication Modality Matter when Providing Criticism to Others? Computers in Human Behavior 87: 109-120.

Hyland, K. (2000). Disciplinary Discourses: Social Interactions in Academic Writing. Harlow: Pearson Education.

Koutlaki, S. (2002). Offers and expressions of thanks as face enhancing acts: Tæ'arof in Persian. Journal of Pragmatics, 34(12), 1733-1756.

Min, S. C. (2008). Study on the differences of speech act of criticism in Chinese and English. US-China Foreign Language, 6(3), 74-77.

Monti, A. (2002). Types of criticism in academic writing. Unpublished manuscript, Academic & Professional Applied Learning (APAL).

Nguyen, M. (2005). Criticizing and responding to criticism in a foreign language: A study of Vietnamese learners of English (Unpublished doctoral thesis). Auckland: The University of Auckland.

Pettinger, R. (2007). Introduction to management (4th ed.). Palgrave Macmillan.

Rao, V. Chandra Sekhar (2020). A Brief Study of Criticism and Its Forms.. JRSP-ELT, Issue 17, Vol. 4, 2020,. Available at

Saleem, Z. Kh, ALI, S. S & Othman, A. F.(2025).PRAISE AS A SPEECH ACT: THE SPEECH OF BAHDINAN KURDISH AREA AS A MODEL. (2025). Forum for Linguistic Studies, 665-687. https://acad-pubs.com/index.php/FLS/article/view/368.

Searle, J. (1979). Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts. New York, Cambridge University Press.

SUHARNO, (2015). Interlanguage Pragmatics of Criticism Among the Students of Sma 2 Mejayan .

Tracy, K., Van Dusen, D., & Robinson, S. (1987). Good and bad criticism: a descriptive analysis. Journal of Communication 37, 46-59 .

Tsui, A. B. M. 1994. English Conversation. New York: Oxford University Press.

Verganti , Roberto (2016). The Innovative Power of Criticism. Available at https://hbr.org/2016/01/the-innovative-power-of-criticism

Wierzbicka, A. (1987). English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary. New York: Academic Press

Yule, G. (1996). Pragmatics. Oxford: Oxford University Press.

ژێدەرێن ئەلكترونی:

https://dictionary.cambridge.org/dictionary/

https://en.wikipedia.org/wiki/Criticism

https://tinybuddha.com/blog/how-to-deal-with-criticism-well-25-reasons-to-embrace-it.

النقد كفعل كلامي: الحيرانوك أنموذجاً

الملخص:

يُعد النقد حكماً يُطلق على المواقف والسمات السلبية والإيجابية لشخص أو شيء ما. قد يكون هذا النقد عفوياً أو فعلاً كلامياً منظماً يلعب دوراً بارزاً في تقييم الأشياء. تعتمد هذه الدراسة المنهج الوصفي التحليلي وفق نموذج Nguyen))، لتسليط الضوء على كيفية استخدام استراتيجيات فعل الكلام النقدي (المباشر وغير المباشر) في "الحيرانوك" الكوردي وذلك في كتاب (حەيرانوك) لـ (إسماعيل بادي) . استخدمت الدراسة الأسلوب الإحصائي لعرض النتائج، حيث تهدف بشكل أساسي إلى تحديد استراتيجيات النقد في الحيرانوك كأداة للتعبير عن المشاعر المتبادلة. وتوصل البحث إلى أن استراتيجية النقد الحاد (اللاذع) المندرجة تحت النقد المباشر سجلت أعلى نسبة استخدام بلغت 72%. و يعود السبب في ذلك إلى طبيعة الحيرانوك التي تُعبّر عن الأحاسيس بصراحة وقوة، نتيجة النظام العشائري القديم الذي كان يقيد الحريات الشخصية وقصص الحب، مما دفع الأفراد لتفريغ مشاعرهم بحدة. كما أن وجود "الحوار" في الحيرانوك يمنح الطرفين فرصة للمواجهة المباشرة والتعبير عما يجول في قلوبهم.

الكلمات المفتاحية: فعل الكلام النقدي، الانتقاد الهدّام، الانتقاد البنّاء، إظهار المشاكل، السخرية.

CRITICISM AS A SPEECH ACT: HEYRANOK AS A CASE STUDY

ABSTRACT:

Criticism is a judgment passed on the negative and positive attitudes and characteristics of a person or a thing. It can be spontaneous or function as a vital "speech act" that plays a prominent role in evaluating entities. This study adopts a descriptive-analytical approach based on Nguyen’s model to explore the application of direct and indirect criticism strategies in the Kurdish "Hayranok". And that is in the book (Hayranok) by (Ismail Badi). To determine the findings, the study employed statistical methods. The primary objective is to identify criticism strategies in the Kurdish Hayranok as a tool for expressing mutual emotions. The most significant result indicates that the "Severe or Harsh Criticism" strategy (a sub-category of direct criticism) recorded the highest usage rate at 72% of the data. This high percentage is attributed to the fact that emotions in Hayranok are expressed with honesty and intensity. Historically, the ancient tribal system in society-imposed restrictions on personal freedom and love stories, forcing individuals to express their suppressed feelings through sharp criticism. Furthermore, the dialogic nature of Hayranok allows both parties to confront one another and openly vent their internal emotions.

Keywords: Speech Act of Criticism, Destructive Criticism, Constructive Criticism, Problem Explaining, Ironic.